

EL DRET A CATALUNYA EN EL TOMBANT DEL SEGLE XVIII: FRANCISCO SOLANES I *EL EMPERADOR POLÍTICO*¹

Neus BALLBÉ I SANS²

Universitat Pompeu Fabra

Article lliurat el 12 juny de 2018. Acceptat el 30 de juny de 2018

RESUM

Durant el segle XVII i els primers anys del XVIII, el paper dels juristes catalans va ser molt rellevant en l'àmbit del Principat, sobretot per la manca de Corts concloses entre 1599 i 1701. Un dels seus màxims exponents fou Francisco Solanes que, en el context de la Guerra de Successió, vetllà pel manteniment de l'ordenament jurídic del Principat i va romandre sempre fidel als dos principis que van marcar la seva carrera: l'escrupolosa observança del dret i la fidelitat al príncep, que ja havia posat a bastament de manifest en la seva teoria política, exposada a *El emperador político y política de emperadores*.

PARAULES CLAU

Solanes, *El emperador político*, Corts 1705-1706, Catalunya, justícia, llei.

1. Neus Ballbé i Sans va defensar la tesi «Francisco Solanes: teoria política i pràctica de govern a Nàpols durant el virregnat austríac (1707-1734)» el 8 de març de 2017 a la Universitat Pompeu Fabra. Director de tesi: Joaquim Albareda i Salvadó.

2. neus.ballbe@upf.edu

Membre del grup de recerca: Grup d'Estudi de les Institucions i de les Cultures Polítiques (segles XVI-XXI), coordinat pel Dr. Joaquim Albareda (2014-2018)

**Law in Catalonia at the turn of the 18th century:
Francisco Solanes and *El emperador político* (The political Emperor)**

ABSTRACT

During the seventeenth century and the first years of the eighteenth century, the role of the Catalan jurists was very relevant in the scope of the Principality, especially due to the lack of concluded *Corts* between 1599 and 1701. One of its greatest exponents was Francisco Solanes, who, in the context of the War of the Succession, oversaw the maintenance of the Principality's legal system and remained faithful to the two principles that marked his career: the scrupulous observance of the law and fidelity to the prince, which he already had strongly manifested in his political theory, exposed in *El emperador político y política de emperadores*.

KEYWORDS

Solanes, *El emperador político*, *Corts* 1705-1706, Catalonia, justice, law.

INTRODUCCIÓ

La important carrera de Solanes no fou un cas aïllat, i formà part de la darrera generació de juristes catalans de l'època moderna que tingué una destacada rellevància política. El seu paper en el desenvolupament del pensament polític del tombant del segle XVIII s'inseria plenament en un corrent d'àmbit europeu que es desenvolupà des d'abans de les revoltes i les revolucions de la dècada de 1640, que bevia de fonts comunes (bàsicament, romanes i cristianes), i que traspuava un «republicanisme» sempre en termes cívics (De Benedictis, 2001), basat en el respecte a la llei de la *res publica*, que organitzava la societat, i en l'obediència al rei, que respectava la llei, sense qüestionar, en general, la pervivència de la institució monàrquica.

Parlar dels juristes, en el període que ens ocupa significa explorar la seva rellevància en els importants canvis polítics que, com a acció i reacció a les teories de la raó d'Estat, s'esdevingueren en bona part de l'Europa occidental, i analitzar el seu paper com a màxims responsables de bona part de l'entramat institucional i com a intèrprets privilegiats del dret.

És en aquest àmbit general on les característiques del sistema polític de la Corona d'Aragó i la cultura jurídica pròpia, i com a resultat de la manca de convocatòria de Corts, facilitaren el desenvolupament de tot un *corpus* històric i jurídic de defensa del pactisme i del constitucionalisme com a única via per possibilitar el progrés polític, econòmic i comercial, com a marc de relacions amb la Monarquia, i com a mecanisme de fre a les possibles aspiracions absolutistes del monarca (Ferro, 1987: 429-460).

P. Fernández Albaladejo, J. M. Iñurritegui, I. M. Vicent, J. Arrieta, E. Serra, X. Gil, T. de Montagut, X. Torres, A. Simon i J. Albareda, entre d'altres, han parat atenció al desenvolupament de les idees polítiques a Catalunya tot al llarg del segle XVII i el començament del XVIII, i n'han assenyalat el component contractual, de tons «republicans», que impregna la seva concepció de la política. El desenvolupament del contractualisme anava de bracet del redreçament econòmic i l'emergència de nous grups socials, els quals tenien participació en les institucions, des de les Corts fins als consells municipals (Fontana, 2014: 181-198).

En conseqüència, les aportacions de juristes com Francisco Solanes sens dubte resulten aclaridores, sobretot tenint en compte el context europeu d'avenç de les monarquies i de les estructures estatals (estats-nació). En aquest sentit, cal tenir en compte la influència del corrent de l'iusnaturalisme, veure les continuïtats i les diferències de plantejaments amb la generació anterior, representada per juristes com Llorenç Mateu Sanç i Cristòfor Crespí que, fruit de la conjuntura específica de la postguerra dels Segadors, representen l'adopció de la via del pactisme moderat, i contemplar la situació catalana com un element més d'aquest moviment contractualista europeu que es reflecteix en les diferents revoltes i revolucions esdevingudes al continent en aquest mateix període, en la major part de les quals, el paper dels juristes va ser molt destacat.

En l'àmbit territorial europeu, entre els segles XII/XIV i XVIII, els països es regien per l'*ius commune*, un sistema de conceptes, mètodes, institucions i preceptes que responien als interessos concurrents, tant de les monarquies que es reforçaven com de les burgesies urbanes. Els pilars d'aquest sistema eren el dret civil romà (compilació de Justinià: *Codex* i *Digest*, del segle VI, i revisió de Bolonya, del segle XI, que va derivar en el dret natural), el dret canònic (impulsat per la reforma gregoriana del segle XI i el *corpus* del XVI) i el dret feudal (relacions de subjecció personal i patrimonial).

En aquest sistema jurídic existien, a més, els *iura propria*, prerrogatives del monarca i que, en la pràctica, funcionaven com a *excepcions, particulari-*

tats, concrecions o esmenes al règim jurídic general del continent. En el cas de Catalunya, el *corpus* jurídic estava format per textos normatius d'ús general (*Usatges, Constitucions i Capítols de Cort*), textos normatius de dret especial (emanats de l'actuació personal del monarca), jurisprudència judicial, jurisprudència doctrinal, i dret municipal i senyorial (reculls de costums i privilegis; dret municipal generat pel municipi mateix: ordenances). En els regnes hispànics amb *iura propria* la fixació, el desenvolupament i la modificació de les institucions i de les normes es feia en Corts, i les pragmàtiques i altres disposicions reials eren supervisades per les institucions en allò que feia referència a llur adequació a la jurisdicció i a l'ús del territori (Fontana, 2001: 13-29; Montagut, 2008: 559-568).

La manca de Corts concloses des de 1599 i fins a 1701-1702 va significar un bloqueig de tots els mecanismes de decisió política, contrastat i resolt només des de la interpretació i la resposta donada pels juristes, que van passar a ocupar un primer pla en l'àmbit polític. La paràlisi de la Cort general, que era l'organisme de govern i de fixació legislativa, va comportar que el rei recorregués als expedients institucionals i, com a conseqüència, restava a les institucions representatives del Principat, «la defensa merament negativa de la legalitat» (Ferro, 1987: 440). Per això, la producció jurídica catalana del període, ja siguin manuals, reculls de sentències, o altres de caire més teòric, tingué un desenvolupament notable durant aquests anys.

Les Constitucions, en el cas català, eren les lleis «fictíciament dictades pel rei», però que responien a un mecanisme de negociació previ en el marc de les Corts i, per tant, eren fruit d'un pacte entre rei i regne (Serra, 2005: 501-536) i en la sessió de cloenda de les Corts, el rei jurava respectar tot l'ordenament que se'n derivava: observança del dret i, per tant, obligació de compliment de la llei (Eiximenis, 1980: 71). Les Constitucions es fonamentaven en un pactisme jurídic, en contrast amb els furs, fonamentats en un pactisme històric (Lalinde, 1998: 21-47; Albareda, 2006: XVIII). Josep Fontana analitza l'evolució del sistema de govern català, «que tenia com a base i fonament les constitucions», remarcant que, des de les Corts de 1480-1481 fins a les de 1706 «ha experimentat una democratització gradual, motivada per la necessitat de trobar suport contra els atacs de què era objecte per part de la monarquia dels Àustries, però també per la conveniència d'adaptar-se a l'evolució d'una societat que creixia i es transformava...» (Fontana, 2014: 173-174).

Segons V. Ferro, la funció de defensa de la legalitat —l·ligada als acords establerts en Corts— es va anar perfeccionant en funció dels esdeveniments polítics i va permetre que el sistema anés millorant de forma constant (Ferro, 1987: 272). Podem afirmar, seguint aquest autor i també E. Serra (Serra, 2015: 47-63), que el punt culminant d'aquest procés de salvaguarda de les lleis arribà amb l'aprovació, en les Corts de 1701-1702, del Tribunal de Contrafaccions (Capdeferro; Serra, 2015*a*; 2015*b*), que significà la millora dels mecanismes existents prèviament i que garantia l'escrupolós respecte de l'ordenament jurídic vigent per part de tots els organismes de la monarquia, des del rei fins als darrers oficials dels tribunals baronials.

Cal tenir present que el concepte de república, al qual s'al·ludeix sovint en els textos del període que ens ocupa, no es refereix, normalment, al sistema polític contemporani, oposat a la monarquia, sinó al conjunt de privilegis, contractes i acords, que estaven compresos en el dret vigent d'una comunitat, i que en regulava les relacions polítiques i jurídiques, tant internes com externes (De Benedictis, 2001: 383-384).

La seva utilització respon, generalment, al concepte genèric de *cosa pública* o, de manera més precisa, que «implicava no només una protecció de les llibertats i immunitats oligàrquiques en contra del poder de les lleis fiscals i criminals de l'Estat, sinó també una corresponsabilització de les elits polítiques en l'ordenament de la vida pública del país...» (Rubiés, 1998: 453-474; Iglesia, 1990: 213-240).

Parlem, per tant, de republicanisme monàrquic (De Benedictis, 2007: 65-71), tot i l'aparent contradicció de l'expressió, «en el sentit de voluntat de poder polític de base ampla i no autoritari» (Serra, 2008: 363-384).

EL DRET I ELS CORRENTS DE PENSAMENT POLÍTIC A L'EUROPA OCCIDENTAL

La societat del segle xvii, tant la catalana com la d'altres territoris de l'occident d'Europa, és marcadament jurídicista, en la qual el iuscentrisme hi tenia un paper decisiu: «Qualsevol diferència entre subjectes o universitats s'exterioritza i es resol en clau de Dret —de forma coherent amb la mentalitat de l'època, on el poder s'expressa en termes de *iurisdictio*» (Capdeferro, 1999: 55). B. Clavero ha ressaltat com la jurisprudència catalana havia integrat expressament i particularment les seves pròpies institucions i normes en el sistema

general de l'*ius commune* en un grau que no havia assolit cap altre dels territoris no castellans de la Península (Clavero, 1999: 234).³

El procés de formació de la ciència jurídica tingué un gran impacte en la vida política i social europea, sobretot perquè va provocar el sorgiment de l'estament dels juristes, al qual es va responsabilitzar de la resolució de les controvèrsies socials amb el recurs a una tècnica racional (De Benedictis, 2001: 265). El dret havia penetrat de manera capil·lar en la societat de l'Antic Règim, de manera que tota l'estructura social s'expressava mitjançant el dret, tant pel que fa a la jurisdicció i la justícia, en el cas dels lletrats, com pel que fa a la quotidianitat de les persones: totes les situacions socials (patrimonials, personals i simbòliques) eren regulades jurídicament i, àdhuc, «la propia vida se expresaba según la metáfora del proceso judicial, culminando en un acto típicamente forense, el Juicio Final» (Hespanha, 2002: 27-28; Hespanha, 1982: 312; Hespanha, 1989: 232).

En el cas català, destaquen els estudis de J. S. Amelang sobre l'ascens dels juristes en el món polític, en un context majoritàriament mediterrani, de J. L. Palos sobre l'important paper dels juristes catalans en el debat entre absolutisme i constitucionalisme, de V. Ferro sobre l'evolució del dret públic català fins als decrets de Nova Planta, i de J. Capdeferro (Amelang, 1986; Amelang, 2008: 127-155; Palos, 1997a; Palos, 1997b: 53-57; Ferro, 1987; Capdeferro, 2001: 51-70; Capdeferro, 2010). Tanmateix, la defensa del bé comú i la direcció dels afers públics no estaven només en mans dels juristes i de les classes dirigents. L. R. Corteguera va posar de manifest que, en els anys anteriors a la Guerra de Secessió, el «caràcter polifacètic» de la política popular —aquella representada, sobretot, per artesans i menestrals— va tenir repercussions en l'alta política, en la defensa dels privilegis dels «no privilegiats» (Corteguera, 2005).

Ara bé, ¿com repercutí aquest pensament a Catalunya?

Als regnes de la Corona d'Aragó, el contractualisme i la defensa dels *iura propria* van estar ben arrelats des de l'edat mitjana, predominaren en el camp del pensament polític i, fins a cert punt, van ser model per a altres territoris. Així, per exemple, C. Magoni, destaca com diversos discursos a França, Anglaterra, Holanda, Estats Units i, naturalment, a Espanya, s'articularen al voltant dels orígens i les lleis fonamentals del regne aragonès, com a model de monarquia electiva i de respecte i manteniment de les lleis pròpies (Magoni, 2007: 9 i 92-134).

3. DE BENEDICTIS (2001), p. 88: «Secondo una diffusa concezione medievale, questi ordinamenti conferivano al diritto una posizione di vero sovrano...».

També Spinoza va recollir, al *Tratado político*, l'estreta relació que es donava als territoris de la Corona d'Aragó entre el pactisme i la fidelitat al monarca, i fa una clara defensa de la monarquia electiva dels aragonesos: «Quienes sostienen que el rey, por ser señor del Estado y poseerlo en derecho absoluto, puede entregarlo a quien quiera y elegir por sucesor a quien quiera, y que por consiguiente, el hijo del rey es por derecho heredero del Estado, están claramente equivocados... la voluntad del rey sólo tiene fuerza de derecho mientras mantiene la espada de la sociedad, puesto que el derecho del Estado se mantiene por su solo poder...» (Spinoza, 2004: 161; Botero, 1595: f. 3).

Els diversos escrits polítics catalans dels segles XVII i XVIII mostren clarament com la defensa de les lleis pròpies esdevé un argument compartit transversalment pel conjunt de la societat i com, en els casos més extrems d'incompliment del pactisme per part de les institucions dependents del poder reial, aquesta defensa de l'ordenament jurídic se situa per damunt de la fidelitat deguda al monarca (Torres, 1995; Serra, 1995; Albareda, 1996; Albareda, 2011). D'altra banda, V. Ferro ha destacat la recepció que va tenir a Catalunya la teoria política dels grans teòlegs castellans del segle XVI (Ferro, 1987: 432-433 i 271-272).

En aquest punt cal situar el vell debat sobre si les Constitucions i el privilegi representaven un fre per a la *modernitat* que encarnaven els incipients estats-nació o, ben al contrari, situaven els interessos públics i comuns per sobre dels individuals. J. H. Elliott i R. García Cárcel, entre d'altres, han interpretat la revolució de 1640 com un moviment en defensa d'uns principis i unes institucions ancorades en el passat, «como una lucha entre antiguos y modernos, entre la resistencia legalista y el fatalismo del progreso» (Elliott, 1999; García Cárcel, 1992: 122-134), mentre que altres autors han manifestat que, precisament, les Constitucions i el sistema pactista oferien unes majors possibilitats de desenvolupament polític, econòmic i social (Albareda, 2007: 271-292; Garcia Espuche, 2004; Fontana, 2007; Fontana, 2005: 85-96; Lluch, 2001: 129-167; Serra, 2003).

Es tracta de la defensa d'un ordenament jurídic que tenia els seus orígens en el període medieval, que s'havia anat consolidant al llarg dels segles i que continuava essent una eina útil per a la preservació d'uns drets adquirits que beneficiaven el conjunt de la societat i que, a més, suposaven un fre a les tendències absolutistes de la monarquia.

En el cas català, el pactisme significava una doctrina que recollia el «conjunt de principis estructuradors del Principat» (Montagut, 1998: XVIII) que va

comportar una clara tensió amb el monarca i les seves instàncies a Catalunya, per la tendència cap a l'autoritarisme reial i la centralització de la monarquia i cap a un règim jurídic com el de Castella. Mentre la Corona d'Aragó defensava la pervivència de la monarquia composta, la dinàmica imperial hispànica pretenia avançar en la direcció de la unificació, influenciada pel creixement territorial derivat de la unió accessòria dels dominis colonials (Arrieta, 2004: 303-326). El pactisme de la cultura política catalana i, sobretot el seu vocabulari, eren compartits per persones de tendències tan diverses com Lluís de Peguera o Ramon Dalmau de Rocabertí, notori filipista (Gil, 1998: 475-487). És en aquest context de visions juridicopolítiques contraposades que sorgirà la revolució de 1640, en el marc dels canvis que la dinàmica imperial de la Monarquia Hispànica va provar d'aplicar en els diversos territoris que la conformaven, intentant imposar el model d'unió accessòria que s'havia dut a terme als dominis colonials americans (Arrieta, 2004: 303-326).

La delicada situació política catalana entre 1640 i 1701, conseqüència de la Guerra de Secessió, del Tractat dels Pirineus i de la tensió creixent amb la monarquia, sobretot per les noves demandes fiscals i militars, va comportar que els juristes, com a únics intèrprets capaços de la llei, assolissin un paper destacat, marcat, però, per les delicades característiques del moment, sobretot per la temptació de les monarquies de tendir sempre més cap a polítiques autoritàries i centralitzadores.

EL PENSAMENT DELS JURISTES CATALANS DE LA GUERRA I LA POSTGUERRA DE SECESSIÓ

Jon Arrieta ha assenyalat que la crisi catalana de 1640 es pot considerar fruit de l'enfrontament dels grans blocs juridicoterritorials peninsulars i de les pretensions uniformistes que, des de l'entorn d'Olivares, es volien imposar a tots els territoris que formaven part de la Monarquia Hispànica. Entre 1621 i 1626 es produeixen tres fets importants que elevaren encara més aquesta tensió: el nomenament del virrei Joan Sentís, sense que el nou rei Felip IV hagués jurat les Constitucions, el nomenament com a president del Consell d'Aragó d'un no natural de la Corona d'Aragó, i la Unió de Armas, als quals es va afegir amb intensitat el debat sobre les regalies.

En aquest marc, agreujat per la manca de Corts concloses des de finals del segle anterior, el paper dels juristes va ser molt destacat. V. Ferro els atribueix

un important paper en la fixació i l'aprofundiment de la tradició jurídica i institucional catalana (Ferro, 1987: 15), opinió compartida per J. L. Palos, que va assenyalar com l'ascens social dels advocats es devia, més que a llur pràctica professional, al fet que eren els únics capaços de fer funcionar l'organització política i social col·lectiva (Palos, 1997b: 79-80).

E. Serra ressalta la vitalitat i la capacitat de resposta política catalana en situacions d'excepcionalitat, esmentant, per exemple, les convocatòries de cort al marge de la regalia de convocatòria, com la Junta de Braços (o parlament o cort de Pau Claris), que compensaren a bastament el possible buit de poder que es pogués produir (Serra, 1991: 160-167). Aquesta habilitat i aquestes capacitats polítiques, però, estaven fonamentalment en mans dels juristes (Palos, 1997a: 79-80). La continuïtat del funcionament institucional al Principat, malgrat la manca de convocatòria de Corts i els freqüents intents d'ingerència per part dels ministres de la monarquia, fou conseqüència de la solidesa dels òrgans de govern propis i de «l'adhesió integral i sense fissures dels encarregats de fer complir la llei o de custodiar-la a l'ordre jurídic heretat del passat i la puresa doctrinal dels juristes en llurs tractats i al·legacions eren testimonis d'una vitalitat subterrània i refrenada en la seva expansió natural...» (Ferro, 1987: 449).

Després de la restitució del Principat a la Monarquia Hispànica, el 1652, la Diputació perdé pes polític i l'Audiència recuperà la centralitat institucional del Principat (Serra, 2001: 71-103; Capdeferro, 2009), de manera que «[...] el buit institucional creat per la manca de sessions completes de les Corts entre 1599 i 1702 augmentà el poder de decisió del tribunal. Aquest bloqueig dels canals tradicionals de legislació afavorí la funció de la interpretació judicial com un substitut de la legislació positiva» (Amelang, 2008: 153).

El 1652 es retornà, doncs, al que havia estat el normal funcionament del dret i de les institucions, atenent les circumstàncies del moment (Arrieta, 2004: 303-326), gràcies a les «fondes arrels que el constitucionalisme pactista mantenia en el cos social i polític català» (Simon, 2005: 344).

Els juristes més destacats de la postguerra ocuparen places d'alt nivell en les institucions de la monarquia i oferiren propostes que intentaven superar les qüestions que, durant la guerra, havien generat fortes controvèrsies (Arrieta, 2004: 303-326). Un d'ells fou Rafael Vilosa que, en les seves *Dissertationes* abordà diverses qüestions de dret que van tenir un significat polític especial en la seva època, algunes relacionades amb la guerra, com la traïció, la subversió organitzada contra l'ordre establert, o la disputa diplomàtica i territorial generada

pel Tractat dels Pirineus. Entre els temes tractats, Arrieta destaca els referents a la fidelitat a la monarquia, la insaculació de ministres reials per a la Diputació, o la defensa del Conflent com a part de la Cerdanya i no pas del Rosselló i que, per tant, no formaria part dels territoris cedits a França, i remarca l'adopció, per part de Vilosa, d'una clara postura de regalisme moderat (Arrieta, 1993: 183-196), que significava que «ni la llibertat del poble es veia limitada pel seu deure d'obediència, ni la potestat reial es veia afectada pel fet de reconèixer certs límits en el seu exercici» (Gil, 1998: 475-487).

Un altre autor de la postguerra va ser Cristòfor Crespí de Valldaura. Tot i que el 1626 ja havia assistit a les Corts valencianes, fou entre 1652 i 1671, des de la seva condició de vicescancerler del Consell d'Aragó, que escrigué sobre el funcionament de la institució i, seguint la línia de Lluís de Peguera, destacà que «como objetivo general, en Cortes se propone, debate y estatuye lo que resulte positivo para el bien público». És en aquest sentit que sostenia que la paràlisi parlamentària no afavoria el rei, atès que generava l'emergència d'un poder paral·lel per part de diputacions i juntes de braços. Un dels aspectes destacats de les tesis defensades per Crespí fou la necessitat de resoldre els afers en Corts i no pas a la Cort, d'acord amb la tradició de la Corona d'Aragó del «Rei en Corts». Aquesta concepció jurisdiccional deriva del fet que el regne és un subjecte col·lectiu que es reuneix amb el monarca per tractar qüestions d'interès general, i que els actes de cort són impulsats pels braços, de manera que esdevenen un text consensuat que acaba per convertir-se en fur (Arrieta, 2008: 43-67; Ruiz Ibáñez, 2003, II: 633-695; Pons Alós, 2008: 19-42). Això no obstant, considera la Cort «patria común y universal para el tratamiento de todos los negocios de cada provincia por tribunales supremos, pero separados» (Arrieta, 1998: 37-61).

Seguint aquesta tesi de pactisme moderat, trobem Llorenç Mateu i Sanç, que partia igualment de la idea que el rei, en el regne, tenia potestat legislativa absoluta, però com que els braços feien els furs en Corts i mitjançant el lliurament de diners, els transformaven en contractes (Albareda, 2010: 123) que no podien ser revocats pel príncep, llevat que la seva observança «repugne a la utilidad pública, pues el Rey no está entonces obligado, aunque los jure» (Lalinde, 1980: 113-139). J. Albareda assenyala que Mateu constitueix «el representante más conspicuo de la corriente de pensamiento que, en la difícil coyuntura de la posguerra, defendió los intereses realistas sin renegar del pacto [...] intentó buscar el difícil equilibrio [...] después de la ruptura entre Cataluña y la monarquía, como lo harían Crespí de Valldaura y Rafael Vilosa» (Lalinde, 1980: 113-139).

ELS JURISTES EN TEMPS DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ

Els juristes que conformaren aquesta generació van iniciar la seva activitat durant el darrer quart del segle XVII, admetent com a vàlides les propostes de síntesi i de conciliació formulades, sobretot, per Crespi de Valldaura i Mateu i Sanç (Albareda, 2010: 40-41; Gil, 2002: 97-115). Tanmateix, els conflictes permanents entre Castella i França dels darrers decennis de la centúria, que tenien per escenari bèl·lic prioritari el territori català i en els quals, conseqüentment, tot sovint les autoritats de la monarquia vulneraven les Constitucions en matèria d'allotjaments militars i de contribucions extraordinàries, a més de la successió dels esdeveniments posteriors a la mort sense descendència de Carles II, van marcar, indubtablement, el seu posicionament polític.

Cal reiterar novament la seva importància, en aquests primers anys del segle XVIII, ateses les circumstàncies de paràlisi del principal mecanisme legislatiu del Principat des de finals del segle XVI: «Habida cuenta del realismo jurídico y el positivismo histórico en el que se fundó el pactismo catalán, mediante la jurisprudencia, supliendo la falta de legislación a causa de la no convocatoria de Cortes desde 1599» (Albareda, 2010: 40-41)

En les Corts de 1701-1702, presidides per Felip V, els catalans van obtenir resultats força significatius, tant pel que fa al desplegament legislatiu com a aspectes de manteniment i millora del sistema polític (Albareda, 2010: 174); la nova monarquia s'avenia, ni que fos a contracor, a mantenir l'ordenament vigent. Si bé, doncs, en un primer moment, el país acceptà el nou rei, les posteriors violacions de les Constitucions i les extralimitacions del virrei Velasco provocaren que el Principat fes costat, majoritàriament, a l'arxiduc, en el moment en què esclatà el conflicte internacional per la successió de la Monarquia Hispànica, més encara quan, el juny de 1705, el representant de la reina Anna d'Anglaterra, mitjançant el Pacte de Gènova, es va comprometre a defensar les Constitucions catalanes, fos quin fos el resultat de la guerra, a canvi del suport dels catalans al bàndol aliat.⁴ Així, doncs, l'agost de 1705 Carles III l'arxiduc,

4. La mateixa actitud de defensa de les Constitucions es produí després de la signatura del Tractat d'Utrecht entre les potències europees, l'abril de 1713, tal com destaca FONTANA (2001), p. 13-29: «[...] els seus dirigents [catalans] sostinguessin que aquella pau, pactada entre reis, no els afectava, perquè ells no combatien tan sols per tenir un o altre rei, "sinó també per la conservació de les llibertats, privilegis y prerrogatives dels Cathalans, que nostres antecessors a costa de sa

que havia estat prèviament proclamat a Viena com a successor de Carles II, desembarcà a Barcelona i instal·là la seva cort a la ciutat.

Les Corts de 1705-1706, convocades per Carles III l'arxiduc, contenen un element molt important per al tema que ens ocupa: la Constitució primera, que exclouïa expressament els Borbons de la successió al comtat de Barcelona i, en conseqüència, significava la seva no-acceptació com a rei legítim de la monarquia. En les Corts anteriors, Felip V havia proposat esborrar el nom de l'arxiduc de tota pretesa successió, però els juristes catalans *celantes* s'hi havien oposat. Ara foren alguns d'aquests juristes —Miquel Calderó i Francisco Solanes— els qui van preparar el text finalment aprovat (Íñurritegui, 2004: 285-310), «una de las cotas textuales más elevadas y decisivas de la literatura política y constitucional de la Guerra Civil», que representava la reinterpretació de la història política més recent del Principat, mitjançant «una operació de comprensió constitucional que promovía la consideración y recalificación del mandato de Felipe V como un gobierno *de facto* pero no *de iure*», amb la conseqüent anul·lació de les Corts de 1701-1702 (Íñurritegui, 2001: 245-302).

En ambdues convocatòries de Corts, el sistema polític català va recuperar el terreny perdut des de 1652. Però, a més, les mesures econòmiques de les Corts de 1705-1706 s'adequaven a una ferma recuperació econòmica i acostaven els nous sectors socials en puixança —burguesia i sectors socials vinculats a activitats econòmiques emergents— cap a l'austriacisme, de manera que, malgrat atendre a interessos estamentals, com era propi d'una societat de l'Antic Règim que es basava en el privilegi, beneficiaven transversalment el conjunt de la societat (Albareda, 2010: 126-127).

En el camp polític, es va aprovar un conjunt de Constitucions i capítols de cort destinats a evitar la pràctica reiterada d'abusos per part dels agents reials, indicadora de fins a quin nivell s'havia malmès el pactisme durant el primer regnat de Felip V, ahora que hi ha un «avance notable en el ámbito de las garantías de la libertad civil» (Albareda, 2010: 183) i una clara defensa de la supremacia de la llei (Serra, 2015: 47-63).

El govern de Carles III l'arxiduc, en el qual hi havia una nova generació de juristes vinculats, tots ells i en més o menys intensitat, a Ramon de Vilana Perlas, va estar fortament condicionat per la guerra. Un dels moments més delicats

---

sanch gloriosament alcansaren, y nosaltres devem axí mateix mantenir” [Proclama dels Diputats del General, del 14 de juliol de 1713]».

es va produir el 1711, quan Francesc Grases i Gralla va publicar l'*Epítome...*,⁵ unes consideracions sobre l'equilibri entre el poder del rei i el de les Corts, que va provocar divergències serioses entre els braços i l'entorn immediat de Carles III l'arxiduc, fruit, probablement, de les circumstàncies pròpies del moment (Albareda, 2006: 62-64), que assenyalava una continuïtat entre Grases i els juristes Crespí i Mateu (Arrieta, 2005: 235-256). V. León ha estudiat àmpliament el funcionament del govern de Carles III l'arxiduc, remarcant que, més que no pas canviar la manera de governar, el que pretenia era millorar-la, mitjançant una major qualificació del personal dels Consells i una lluita més contundent contra la corrupció i els mals de l'anterior administració (León, 2005: 45-46), mentre que J. Arrieta apunta que «los *celantes* austriacistas, dueños totalmente de la situación en la Corte y tribunales del Archiduque, tenían la oportunidad de hacer realidad *la observancia de las leyes*» (Arrieta, 1998: 275-297). En tot cas, la dinàmica de la guerra va impossibilitar poder comprovar l'aplicació del programa austriacista, tant en el camp polític com en l'econòmic, en una situació de normalitat.

Un cop finalitzada la guerra, el pensament constitucionalista de l'austriacisme va continuar donant fruits. Des de l'exili, Josep Plantí va defensar la condició dels catalans de poble lliure i no subjecte a cap príncep, ni a Felip V perquè havien reconegut com a rei legítim l'arxiduc, ni a aquest perquè els havia abandonat; per tant, «Catalunya, en qualitat de lliure, no està subjecta al dret de res ni de ningú, sinó al seu propi dret» (Alcoberro, 2003: 325-344).

De l'exili estant, la persona que va elaborar una teoria política més consistent i adaptada als temps va ser Juan Amor de Soria, estret col·laborador de Ramon de Vilana Perlas, secretari del Despatx Universal de Carles III, i que també va marxar a l'exili vienès. J. A. Maravall ja va destacar que Amor de Soria «mantiene "tesis democráticas" al sostener la ilegitimidad del poder real absoluto, la participación popular en las Cortes "según ley fundamental del Reino", y el "respeto a las libertades"» (Maravall, 1983-1984: 70; Lluch, 1996).

Però qui va estudiar en profunditat els escrits polítics —i econòmics— d'Amor de Soria va ser E. Lluch, que en destacà la profunda anàlisi que féu de la situació en el conjunt dels territoris de la Monarquia Hispànica per, a

5. F. GRASES I GRALLA (1711), *Epítome, o compendi de les principals diferències entre les lleys generals de Cathalunya, y los capítols del redrés, o ordinacions del General de aquella*, Barcelona, Rafael Figaró, estamper.

continuació, proposar els remeis a aquesta *enfermedad crónica*, també per a tot el territori, sempre tenint en compte el marc constitucional i de respecte de les lleis, i establint els mecanismes de funcionament dels òrgans representatius dels diversos territoris i dels comuns del regne, en una «visión española integral» (Arrieta, 2002) a més de propostes de tipus econòmic i comercial certament innovadores (Amor de Soria, 2000: 137-163). Com destaca J. P. Rubiés, Juan Amor de Soria el 1741, igual que Diego Saavedra Fajardo un segle abans, van ser «els encarregats de demostrar que constitucionalisme catalano-aragonès i un reformisme federalista capaç d'assumir reptes imperials no eren incompatibles» (Rubiés, 1998: 453-474).

També des de Viena, Domènec Aguirre va publicar dos textos que defensaven el dret i les institucions catalanes. El primer és el *Tratado histórico-legal del Real Palacio Antiguo y su quarto nuevo de la Excelentísima Ciudad de Barcelona y de los officios de sus alcaydes o conserjes*, una obra publicada a Viena l'any 1725 amb dos objectius. El primer, la defensa dels drets de l'ofici de guarda del palau que Aguirre havia obtingut en dot, com he assenyalat anteriorment, i que va ser motiu d'un plet per defensar aquest privilegi (Voltes, 1963, II: 19). El segon, com explica el mateix Aguirre en el pròleg al lector, «[...] esta obra, que concluía en 5 de enero 1700 y que jamás tuve intención de darla a la pública luz; [...] pero han sobrevenido tantos accidentes, que por ellos sería fácil el extravío, y pérdida destes papeles; [...] y assí determiné darles a la impresión, sin embargo del oppuesto Systema de Barcelona, en que subvertido el orden natural, y civil; han muerto los Officios, en vez de los Oficiales [...]. Porque no he escrito, para adquirir tu aplauso: sino meramente para dexar una llave a mis Sucessores, con que puedan abrir los Archivos, las Historias, los Textos, y Doctrinas, para defender sus Derechos [...]» (Montagut, 2004-2006: 231-249).

És a dir, amb la intenció de deixar memòria escrita d'un sistema jurídic que havia estat abolit amb la Nova Planta i que potser en el futur es podria reivindicar com a garantia d'uns drets dels quals els catalans havien estat privats el 1716.

L'altra obra que va publicar a Viena el 1721, tot i que ja estava escrita el 1692, va ser *Discursus super Officiis venalibus Generalitatis Cathaloniae*, i fent-ho a l'exili i quan tot ja estava perdut, els seus postulats adquirien un valor superior si es té en compte que no eren fruit d'una situació de conflicte, sinó que «sirve para desvelar los proyectos de salvaguarda de las constituciones libertarias [...] todo el edificio reposaba, sin embargo, en una distinción de primera importancia: la que existía entre un "Dominio Propietario", con una libre capacidad

de disposició, *quale habet rei Dominus, vel Proprietarius* y un “Dominio Jurisdiccional”, *quale quilibet supremus Princeps habet in Regno suo*, encaminado al bien común y encargado de administrar los bienes de los súbditos [...]» (Viejo Yharrassarry, 1996, II: 1343-1348). Aguirre «distingue entre validez y justicia, y admite que puede haber actuaciones sin causa o en lesión de derechos de terceros, las cuales conducirán a resoluciones que serán válidas, aunque injustas» (Arrieta, 2002: 177-216).

El pensament de Domènec Aguirre es fonamentava en tres puntals: la supremacia de la llei i de la justícia, la defensa de la monarquia composta com a forma d'organització política «pluralista i coordinada» i la institució de la Generalitat de Catalunya com a garant de l'observança del dret, a més de destacar la importància que tenia com a administració tributària (Montagut, 2004-2006: 231-249). En aquest sentit de voler deixar memòria del funcionament del dret públic català, en la seva obra dedicada al funcionament de la Generalitat, hi ha una frase més que eloqüent: «pro servanda quoque rei patriae notitia» (Aguirre, 1721), sobretot pel lloc on consta dins del conjunt de l'obra: a la portada, sota el títol.

FRANCISCO SOLANES

Breu ressenya biogràfica

Si bé ell va néixer a Barcelona, la família de Francisco Solanes procedia d'Oliana, localitat del Prepirineu català que, segurament no per casualitat, era la mateixa d'on provenia la família de Ramon de Vilana Perlas que, tot i haver-se instal·lat a Barcelona, continuava mantenint estrets contactes amb la vila d'origen (Garcia Espuche, 2004: 199-260). De fet, la trajectòria d'ambdós juristes discorre de manera entrelaçada i, com veurem més endavant, malgrat que un era a Viena i l'altre a Nàpols, mantingueren una abundosa i regular correspondència.

Fill d'un corredor d'orella —Jeroni Solanes— i de Mariàngela Solanes Bransi,⁶ no he pogut localitzar la data del seu naixement, però m'atreveixo a

6. Dada extreta del testament de la seva germana, Maria Capdevila Solanes. Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona, Lluís Cases, Llibre de testaments, 1676-1714, 828/13, s.f., 8 de gener de 1709.

apuntar que degué ser entre 1670 i 1675, atenent al que ell mateix escrigué en el pròleg al lector del primer tom d'*El emperador polític* i que, en el moment d'aquesta publicació, ja havia finalitzat els seus estudis de Dret: «Admirarás que en mis pocos años quiera descifrar temerario lo que tal vez se oculta al juicio más maduro» (Solanes, I).

Fou doctor en ambdós drets de la Universitat de Barcelona, i ocupà diverses càtedres en aquesta universitat: càtedra de vespres de lleis, del Digest vell⁷ i de Prima de lleis, entre 1700 i 1706, a més d'exercir com a advocat en els reials consells de Catalunya (Ramis, 2016: 385-408). La relació entre Solanes i Vilana era estreta i de molta confiança, com es desprèn de la correspondència intercanviada entre Nàpols i Viena, però ni Garcia Espuche el situa entre els seus col·laboradors en l'àmbit professional abans que Vilana iniciés la seva carrera política, ni probablement això hauria estat compatible amb l'ocupació de catedràtic a la universitat i d'advocat en els reials consells.

Durant les Corts de 1701-1702, va ser advocat del Braç militar i una de les persones que més destacaren en la defensa de l'observança de les lleis (Castellví, 1997-2000, I: 277; Feliu, 1709, III: 467). El mateix autor l'assenyala com a defensor, el 1702, del comerciant i cònsol holandès Arnold Jäger, en la causa de la seva expulsió decretada pel virrei (Castellví, 1997-2000, I: 363). Jäger, establert a Barcelona des dels anys seixanta del segle XVII, estava casat amb una catalana i havia obtingut el títol de ciutadà honrat (Garcia Espuche, 2004: 292-293). La proposta d'expulsió que li arribà de les autoritats borbòniques aixecà un gran enrenou en les institucions catalanes, fins al punt que el seu cas va ser tractat en el Tribunal de Contrafaccions (Capdeferro; Serra, 2015a: 116-258 i 514-516), com una clara vulneració de les Constitucions recentment ratificades en les Corts de 1701-1702, presidides per Felip V. I és justament el fet que el cas arribés a aquest tribunal el que va comportar la implicació de Solanes, «que es demostraria ferm des dels primers conflictes jurisdiccionals amb l'aparell de Felip IV», en tant que jurista de la Diputació durant el trienni de 1701 (Capdeferro; Serra, 2015a: 182).⁸

7. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Estudi General, 1B: XVIII-9.

8. Faig notar que, en aquest paràgraf, Felip V i Felip IV són la mateixa persona: era V de la Monarquia Hispànica, però IV si prenem com a referent la numeració de la Corona d'Aragó, com han fet els autors d'aquesta obra.

Però el seu protagonisme assoleix el màxim nivell en les Corts de 1705-1706, convocades i presidides per l'arxiduc perquè, com tractaré més endavant, va ser el responsable, juntament amb Miquel Calderó, de la redacció de la primera Constitució, aquella llei que exclouïa per sempre els Borbons de la successió al comtat de Barcelona.

El juny de 1706 el seu és un dels noms que es troben a la bossa d'advocats de la ciutat de Barcelona per substituir els insaculats i nomenats per Felip V.⁹

Segons diu Castellví (Castellví, 1997-2000, III: 583-584),¹⁰ el 1713 va traduir a l'italià el text del *Despertador de Cataluña, destierro de la ignorancia, antidoto contra la malicia y pusilanimidad. Público manifesto de las leyes, honores y privilegios de Cataluña* (Albareda, 2011: 121-192).

Poques setmanes després de la conquesta del regne per part de les tropes austríaques, es nomenà Solanes per ocupar una plaça de conseller del Sacro Regio Consiglio de Nàpols,¹¹ i allà transcorrerà la major part de la seva carrera política.¹² Crec important destacar que no pot ser considerat, almenys entre 1707 i 1714, com un exiliat, a diferència dels altres catalans que van arribar als territoris italians sota dominació habsbúrgica després dels tractats d'Utrecht del 1713 o de la desfeta de Barcelona. La seva arribada a Nàpols sembla respondre a l'interès del govern austríac de disposar, al regne tot just conquerit, d'un alt funcionari fidel i preparat, que pogués servir d'enllaç entre la realitat partenopea i el govern de Barcelona, i que no estigués vinculat a cap de les nombroses xarxes de relacions establertes entre representants dels tribunals de la capital del *Mezzogiorno* i alguns ministres meridionals que actuaven als consells de govern de Barcelona, com foren Rocco Stella o Giuseppe de Moles. R. Quirós, a partir de diversos documents conservats a l'arxiu personal del que fou virrei de Nàpols, el cardenal Grimani, situa Solanes entre les poques persones d'alt rang que exercien en els tribunals napolitans de les quals no es podia dubtar de la seva fidelitat,

9. Archivio di Stato di Napoli, Consiglio di Spagna, Curiae, lligall 112, f. 139r.

10. Es conserva un exemplar italià d'aquesta obra a la Biblioteca Nazionale di Napoli, amb el títol de *Svegliarino di Catalogna per bando dell'ignoranza, antidoto contro la malizia, fomento della pazienza e rimedio alla pusillanimità in publico manifesto. Tradotto dall'Idioma Catalano nella Italiana favella*, Nàpols, Felice Mosca, 1714.

11. Archivio di Stato di Napoli, Consiglio Collaterale, Segreteria, Risoluzioni e proposte, lligall 133, f. 63v.

12. Sobre el seu recorregut polític en les institucions napolitanes durant el virregnat austríac, vegeu BALLBÉ (2017), p. 270-328.

perquè la resta, o bé depenien de Moles, o bé «eran *troppo* o *perfido* felipistas» (Quirós, 2015: 98-109 i 443).

A la seva arribada va coincidir amb una generació de juristes que, al voltant de Gaetano Argento, i en els inicis del virregnat austríac, representaven el jurisdiccionalisme napolità, hereu de les teories de Francesco d'Andrea i de Giuseppe Valletta, que es volien alliberats de qualsevol influència i ingerència de l'Església en els afers d'Estat. Era una orientació jurídica i civil «che tendeva a ridurre la sovranità della Chiesa nel Regno a vantaggio di quella dello Stato e a collocare il diritto civile in posizione di preminenza nei confronti di quello canonico. Argento [...] da un lato rafforzava il potere regio (*a deo rex, a rege lex*) riducendo la barbarie dello jus feudale, dall'altro affermava la preminenza della *salus publica* e degli *jura civitatis* sulle prerogative personali e despotiche del Sovrano che dovevano piuttosto esser volte al bene pubblico [...]» (Giannone, 1998, I: 9).

Una orientació que, sobretot en la persecució del bé comú, Solanes havia defensat en el seu *El emperador político* i que continuà defensant des de tots els càrrecs que va ocupar durant el virregnat napolità.

Des de bon començament es va posar en evidència l'interès de Viena, i del mateix Solanes, pel bon funcionament dels tribunals. De l'anàlisi de la correspondència entre ell i Ramon de Vilana Perlas, conservada a Viena,¹³ emergeixen dos aspectes que seran constants durant els vint-i-set anys que el jurista va treballar en diferents tribunals del regne meridional: la seva absoluta fidelitat a l'arxiduc-emperador, i la seva constància en el bon funcionament de la justícia, sense abandonar, entre 1709 i 1714, la seva preocupació per socórrer Catalunya, sobretot en els darrers anys de la guerra.

Però més enllà de la relació personal que l'unia amb Ramon de Vilana Perlas, i sobretot a partir de l'establiment definitiu d'aquest a Viena, pel contingut d'algunes de les cartes que Solanes li tramet i de les informacions que esmenta que li havia demanat el marquès de Rialp, és clar que actuava com el seu agent i confident. Duent a terme aquesta funció, en diverses ocasions enviava a Viena relacions sobre el comportament d'altres ministres dels tribunals napolitans, criticava l'actuació d'alguns dels virreis, es queixava sovint de les ingerències de la justícia eclesiàstica i proposava profundes reformes per al millor funcionament de les institucions del regne.

13. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Neapel Korrispondenz, lligall 192.

Francisco Solanes: *El emperador político*

Aspectes generals

Absolutisme *vs* contractualisme? En els primers anys del segle XVIII, Felip V i Carles III supeditaren el respecte, per part del monarca, als privilegis dels diversos regnes amb ordenament jurídic propi al jurament de fidelitat, brandant l'amenaça de la *Ira regis* en el cas de trencament d'aquest jurament per part de les institucions del regne. Però, què succeeix quan és el príncep qui no compleix allò solemnement estipulat en Corts? Aquest trencament del pacte per part del sobirà, o dels oficials i les institucions que el representen, justifica un canvi polític per part dels súbdits?

L'aplicació de la *Ira regis* en l'àmbit de la Monarquia Hispànica només tenia un precedent: el de la repressió posterior a la revolta de Messina de 1674-78, aplicada per Carles II (Ribot, 2002). Ni tan sols en el cas de les diverses revolucions dels anys quaranta del segle XVII, en ple procés iniciat per part de Felip IV cap a l'avançament de l'absolutisme, s'havia desfermat un càstig que impliqués la supressió de l'ordenament jurídic existent, i la monarquia aconseguia sempre restablir nous compromisos amb les elits dels territoris, que significaven el manteniment del *status quo*. No va ser fins a la conquesta dels diversos territoris de la Corona d'Aragó que Felip V instaurà sistemàticament una Nova Planta —els anys 1707 a València i Aragó, el 1716 a Catalunya— que esborrà tot l'edifici polític preexistent.

En canvi, en la literatura política dels segles medievals i moderns hi ha teòrics —Bartolo, Luca da Penne, Antonio Gómez, Francesc Martí Viladamor, Diego de Covarrubias— que justificaren el dret de resistència de les comunitats polítiques quan el monarca violava reiteradament l'ordenament vigent que es feia derivar d'un acord entre el rei i el regne: és a dir, es rebel·laven perquè les autoritats s'havien comportat de manera injusta (De Benedictis, 2013).

La defensa de la via contractual entre el monarca i el regne, pròpia dels territoris de la Corona d'Aragó, és el que, en els primers anys del segle XVIII, Solanes plantejà i provà de resoldre en dues ocasions. La primera, durant les Corts de 1705-1706 quan, juntament amb Miquel Calderó, redactà la *Llei d'exclusió dels Borbons*, justificant el trencament del jurament fet a Felip V com a conseqüència de les reiterades violacions de les constitucions i els pactes establerts (Feliu, III: 549-440). La segona, clarament relacionada amb l'anterior, com veurem, en les pàgines del tercer volum del seu *El emperador político*, sortit de la

imprensa tot just concloses aquelles Corts on, prenent les paraules de Plini, reiterà que «el príncipe no es superior a la ley, las leyes sí son superiores al príncipe» (Solanes, 1706: 27) i que és el monarca el primer que ha de donar exemple en el seu compliment (Iñurrítegui, 2004; Iñurrítegui, 2008). Recordava al monarca, a més, i en virtut de la justícia commutativa, que «lo soberano del cetro no dispensa al príncipe de la igualdad de la conmutación; civil y naturalmente, está obligado el rey a cumplir los contratos que él o sus antecesores han celebrado con sus inferiores [...]» (Solanes, 1706: 60-61).

Les propostes polítiques de Solanes estan recollides en els tres toms d'*El emperador político y política de emperadores. Vida del emperador Ulpio Trajano, sacada del Panegyrico de Plinio Menor, y otros autores. Ilustrada con varias máximas políticas y morales*. Els dos primers volums es van publicar el 1700, tot just després de la mort de Carles II, tot i que havien passat la censura entre maig i setembre d'aquell mateix any, i, el tercer, el 1706.

L'extensió total de l'obra és de 1.145 pàgines de text, a més dels índexs de cada volum, distribuïda a raó de 439 en el primer tom, 397 en el segon i 309 en el tercer. En els dos primers se segueix, aproximadament, el mateix patró estructural: la divisió ve marcada, en cada apartat, per breus aforismes de text del *Panegíric de Trajà*, escrit per Plini el Jove, i, a continuació, i relacionades amb el tema introduït, Solanes enuncia i desenvolupa tot un seguit de màximes que tenen a veure amb aquests textos introductoris. Les màximes es justifiquen amb diversos exemples històrics i/o de la Bíblia, amb el suport d'un aparell d'autoritats que abasta tots els temps, a partir de les quals, i intercalades entre els diversos exemples, l'autor va exposant les seves reflexions per, en el paràgraf o paràgrafs finals, fer-hi constar una breu conclusió. Al tercer volum, en canvi, malgrat que en el desenvolupament de cadascun dels apartats hi ha, també, la corresponent justificació històrica, no hi ha ni el text introductor ni l'enunciat de cada màxima.

Els dos primers toms són dedicats a la memòria de Carles II, un monarca acabat de traspasar, i que, malgrat totes les dificultats del seu regnat, havia mantingut vigent l'edifici politicojurídic de la Corona d'Aragó. Estan patrocinats pel duc de Medina Sidonia,¹⁴ del Consell d'Estat, i compten amb la cen-

14. Es tracta de Juan Claros Pérez de Guzmán y Fernández de Córdoba, XI duc de Medina-Sidonia, fill de Gaspar Pérez de Guzmán y Gómez de Sandoval, protagonista de la conspiració a Andalusia de 1641. Era un filipista moderat, que es va oposar a l'aplicació de la Nova Planta als regnes d'Aragó i València el 1707. BACALLAR Y SANNA (1957), p. 145.

sura del pare Francisco Mora (jesuïta), amb data de 13 de maig de 1700, i de fra Salvador Feliu¹⁵ (mercedari), del 20 de setembre del mateix any. El tercer volum, aparegut la primavera de 1706, està dedicat a Carles III l'arxiduc, patrocinat pel príncep de Liechtenstein, del Consell d'Estat, i compta amb la censura del Dr. Bonaventura Tristany,¹⁶ cavaller de l'orde de Montesa, i de fra Josep Estampa, rector del Col·legi de Sant Pere Nolasc (mercedari).

Mentre que les censures dels dos primers volums eren molt breus, en aquest cas són més extenses i, per part de Bonaventura Tristany, plenes d'elogis a l'autor: «[...] atendiendo su nombre del Autor SOLANES, de quien sale puro anagrama AN ES SOL podría preguntarle, ya por sus doctos escritos, como por su mesmo nombre, [...] Podría (digo) [...] dezir, léidas sus obras, oído su nombre de este autor: ¿AN ES SOL? Eres sol en la jurisprudencia, qual otro Bartolo; ù eres sol en la política, qual otro Tácito; ù eres sol en la eloquencia, en la sutileza, ù en la discreción, qual otro Demóstenes, Scoto, ò Tertuliano, ù finalmente eres universal maestro en todas las ciencias [...]» (Solanes, 1706: 4).

Una primera lectura d'*El emperador político* ens situa davant d'un text que aporta tots els elements indispensables perquè el governant esdevingui un príncep òptim: els fonaments teòrics basats en nombroses autoritats antigues i modernes, les eines per a un bon govern, però també, i derivat de l'anterior, els necessaris advertiments al sobirà en el sentit que, perquè sigui respectat i obeït, ha de ser el primer a respectar i complir les lleis. Per això cal remarcar que, malgrat seguir l'esquema clàssic dels tractats per a prínceps, Solanes fa alguns plantejaments originals, sobretot en el tercer tom, en la defensa del dret i de la justícia.

Els tres volums semblen respondre a la clàssica divisió aristotèlica dels tres àmbits de l'ètica (el govern d'un mateix), de l'economia (el govern de la casa) i de la política (el govern de la comunitat), divisió que ja havia estat utilitzada en alguns tractats polítics medievals com, per exemple, *De regimine principum*, d'Egidio Romano, escrit entre 1277 i 1279 per a Felip IV de Valois (De Benedictis, 2001: 257). El mateix Solanes en deixa constància: «Tres son los ríos

15. Es tracta del germà de Narcís Feliu de la Penya. OLIVA I RICÓS (2001), p. 140.

16. Jurista (Barcelona, segle XVII - Barcelona, 1714). Era cavaller de Montesa i de Sant Jordi d'Alfama i sacerdot. Fou membre de l'Audiència de Barcelona i assessor jurídic de l'orde benedictí. Recopilà en tres volums les decisions de l'audiència barcelonina: *Sacri supremi regii senatus Cathaloniae decisiones* (1688), i deixà obres de tema religiós, com *Corona benedictina* (1677) i *Escudo montesiano...* (1703), sobre el seu orde [recurs en línia] <<http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0067693.xml>>

que nacen del océano de la filosofía moral: la primera, regla de las costumbres; la segunda, guía de la familia; y la tercera, Norte de la república. De todos tres raudales ha de estar bañado el entendimiento del monarca» [...] (Solanes, 1700, I: 234).

En l'obra, el jurista relaciona i argumenta tots els coneixements i virtuts que hauria de reunir el príncep que volgués regnar tenint com a màxim i darrer objectiu l'establiment d'un govern just i preocupat pel bé comú, seguint el model dels textos clàssics romans (Plini, però també Ciceró i Sal·lusti, entre d'altres) sense perdre de vista, però, tota la literatura religiosa que podia reforçar aquests arguments. L'ús dels textos bíblics, de sant Tomàs, sant Agustí i d'altres, no es fa en el mateix sentit en què havien estat utilitzats en la literatura política castellana del sis-cents, quan l'actuació política se supeditava absolutament a la religió, sinó en el sentit que, llevat de sant Tomàs, esdevenen un complement, necessari, certament, però no en són la base fonamental: per a Solanes, el príncep òptim ha de ser un bon cristià, sí, però això no significa que la religió ho justifiqui tot, ni que sigui el darrer objectiu del seu govern, sinó que es tracta d'una idea més terrenal de la política (Inurrategui, 2008: 102). Això no obstant, sí que podem dir que el text té un fort component moral, en el sentit apuntat per A. De Benedictis: «La realtè del politico [...] era sempre condizionata da pretese morali, e anche la sua conoscenza era possibile solo come rifrazione che tenesse conto del giudizio morale [...]» (De Benedictis, 2001: 244).

No podem perdre de vista el context en el qual va ser escrita l'obra de Solanes, ni quins havien estat els fonaments intel·lectuals de la seva formació. Així, doncs, l'amplitud i la profunditat dels arguments que Solanes utilitza en el seu text es basen de manera gairebé exclusiva en premisses històricament compartides pels més destacats teòrics de la literatura política —des d'Aristòtil fins als republicans anglesos— que, més enllà de les circumstàncies particulars de cada moment, beuen dels textos polítics més significatius de tots els temps amb l'objectiu ben clar de dibuixar el perfil del millor príncep possible que pugui treballar de manera òptima per al bé de la *res publica*, això és, de tota la comunitat.

Pel que fa al contingut, i seguint els objectius de la triple divisió que he apuntat anteriorment, els dos primers volums tracten, respectivament, de la formació i de les virtuts que han d'acompanyar un bon príncep, mentre que el tercer està dedicat íntegrament a la justícia, amb un contingut polític molt més elevat que els anteriors.

A partir dels aforismes del text de Plini, Solanes detalla totes i cadascuna de les ciències que un príncep òptim ha de conèixer, perquè, com ens diu l'autor, recollint un pensament d'Alfons el Magnànim que pren encara més sentit en una època de consolidació de monarquies absolutes, «el monarca sin letras no es más que un asno coronado» (Solanes, 1700, I: 186).

En el primer volum, les màximes que Solanes hi desgrana ens permeten copsar la imatge d'un príncep educat, disciplinat, bregat en la guerra, agraït amb la pàtria i amb els seus avantpassats, coneixedor dels costums, savi, valerós, que coneix i sap valorar els càrrecs de responsabilitat del govern, que pot donar sempre exemple als altres..., un príncep al qual l'autor vol saber de les ciències principals: gramàtica, poesia, història, retòrica, filosofia, filosofia moral, matemàtica, aritmètica, música, geometria, astrologia, màgia, medicina, jurisprudència i teologia. En definitiva, una persona que sigui capaç de congeniar els valors militars amb amplis coneixements de totes les ciències, una persona coratjosa però, alhora, educada convenientment en totes aquelles disciplines que el podien fer esdevenir millor governant.

En el segon, i seguint Aristòtil, s'ocupa de l'anàlisi dels diversos sistemes de govern —monarquia, aristocràcia i democràcia— que primer descriu i valora: «Tres son las especies del gobierno político; tres son las líneas que miran al centro de la política sociedad: monarquía, aristocracia y democracia. Es la monarquía el imperio de uno solo sin igual y compañero en el mando; es la aristocracia o república un gobierno de muchos. Es la democracia, o gobierno popular, un mando común sin distinción de personas. Todos son buenos para la utilidad pública; todos son aptos para la conservación de un estado, si según las leyes de cada cual son dirigidos. [...] Sólo la duda recae cuál de estos gobiernos es el más útil para la política humana. Poca dificultad contiene la democracia: ésta, como popular imperio, es un monstruo disforme [deforme] compuesto de muchas cabezas. Dígalo Inglaterra en sus mudables parlamentos. Entre la monarquía y la república es la lid por quien se ha de levantar con la corona. Ya casi el común aplauso de los autores a la monarquía le ha concedido el imperio [...]» (Solanes, 1700, II: 51-52).

Solanes no critica solament el sistema de l'Anglaterra republicana, sinó que l'estén també a la política holandesa, incorporant-hi un altre element per a ell negatiu, l'heretgia, sumant a la crítica política la confessional: «Más libertad hay en las monarquías que en las repúblicas. En aquellas, los súbditos tienen un solo rey y señor; en éstas, cuantos superiores hay, tantos reyes y señores [...] Nunca es

más agradable la libertad que cuando está bajo el mando de un monarca piadoso. Vuelvan los ojos las alborotadas provincias de Holanda al dichoso gobierno que antes tenían. Cotejen la libertad que ahora tienen con la libertad que antes gozaban [...] antes la demasiada libertad les dio impulso para sus tumultos, ahora la envejecida esclavitud les da aliento para tanta carga. ¡Oh, ciega república! Cuáles pueden ser tus estabilidades si ha sido tu primer fundamento la herejía [...]» (Solanes, 1700, II: 64-65).

Aquesta opinió, defensant clarament la monarquia enfront de la república, contrasta amb la que tenia Pau Ignasi de Dalmases, l'ambaixador de la ciutat de Barcelona a Londres entre març de 1713 i setembre de l'any següent. En la petició d'ajut que adreçà al Parlament britànic, a finals de juny de 1714, lloava el seu sistema polític i establia un paral·lelisme, sens dubte exagerat, amb el sistema constitucional català, tenint en compte que la reina havia fet la Revolució Gloriosa. En l'escrit que presentà Dalmases hi deia: «[...] en consideración de que siendo este país tan libre y tan amante de la libertad debía proteger otro país, que con sus prerrogativas podía llamarse libre, el cual solicitaba su protección y amparo, añadiendo que las leyes, privilegios y Libertades son en todo parecidas y casi iguales a las de Inglaterra [...]» (Albareda, 2006: 146).¹⁷

Amb la mort de la reina Anna i l'ascens al tron de Jordi I de Hannover, l'agost de 1714, es reprengué l'esperança d'una solució favorable al llarg setge de Barcelona per la bona predisposició del nou govern britànic. L'ambaixador català a l'Haia, Felip Ferran i Sacirera, desconeixent la caiguda de la ciutat a mans borbòniques, va proposar al nou monarca, en l'audiència del 18 de setembre de 1714, tres alternatives per tal de resoldre la situació dels catalans: «Que sea unida Cataluña con toda España a la Augustísima Casa de Austria, o que Cataluña, con los reinos de Aragón y Valencia, sean cedidos a S. M. Imperial y Católica, o una de las Serenísimas Archiduquesas, y cuando eso no se pueda lograr, que Cataluña, con las islas de Mallorca y Ibiza sea erigida en República bajo la protección de V. M., de la Augustísima Casa de Austria y altos aliados, [...]» (Albareda, 2010: 408).

17. Anteriorment, el 28 de juny de 1713, havia estat rebut en audiència per la reina Anna, a qui va lliurar un llarg memorial, en què recordava els compromisos adquirits pels anglesos amb el Pacte de Gènova i demanava l'ajut britànic per tal que, en els tractats de pau que s'estaven negociant, es mantinguessin intactes els privilegis del Principat. SERRA (2008), p. 410-416.

En la carta que Dalmases envià a Ferran sobre aquest afer, es mostrà contrari a l'establiment d'un sistema monàrquic a Catalunya, «pues las repúblicas àman y vòlan o dehuen voler y amar sos semblants», al·legant, a més, «lo gasto cassi insuportable per a Barcelona y Cataluña de mantener la casa y govern tot a nostras costas» (Serra, 2008: 570).

Solanes aborda, també, el tema de si la monarquia ha de ser hereditària o electiva. En aquest sentit, esmenta, primer, els arguments favorables d'Aeneas Silvio Piccolomini a l'elecció del monarca: «Dar el cetro por elección lo considero más útil que el concederle por herencia. Nacer uno rey es gran dignidad, pero es mayor el hacerse digno de la corona [...]» per, a continuació, exposar els seus a favor de l'herència: «Pero más útil es a la monarquía, más conveniente es al gobierno político, la elección hereditaria que la herencia electiva: aquella propia dádiva de Dios, ésta, bachiller capricho de los hombres; aquella seguridad constante de un imperio, ésta, mudable destrucción de una monarquía [...] Mejor sabrá manejar la corona el príncipe hereditario, practicado en las experiencias de su padre, que el monarca electivo engolfado en un nuevo piélagos de negocios [...]» (Solanes, 1700, I: 70-88).

Fa l'èmfasi en les virtuts que han d'acompanyar un bon príncep i, com en el primer tom, desgrana una sèrie de màximes que condueixen, finalment, a descriure aquestes virtuts: fe, religió, esperança, caritat, penitència, prudència (en els seus diversos vessants: monàstica o privada, pública o poliàrquica), imprudència. En aquest volum, Solanes ens presenta un príncep cristià, guiat pels principis de la religió, sense que aquests, però, esdevinguin un objectiu en ell mateix sinó simplement un camí per arribar a ser un príncep òptim.

El darrer volum representa la part pràctica dels dos anteriors, això és, l'aplicació en el govern dels coneixements i les virtuts exposats el 1700, i es basa en el que Solanes considera els fonaments de la tasca del governant: la justícia i la fortalesa. Per això, està dedicat a aquells aspectes propis de la política: justícia, pietat, observança, veritat, venjança judicial, liberalitat, equitat, fortalesa, magnanimitat, magnificència, paciència, perseverança..., aspectes que, juntament amb tot l'apuntat en els volums precedents, ens mostren clarament la imatge d'aquell príncep òptim que Solanes, amb totes les autoritats a les quals recorre, i amb tota la seva experiència de jurista, és capaç de presentar.

Malgrat que se serveix de totes les autoritats a la seva disposició, des d'Aristòtil fins a la contemporània literatura jurídica i política, el que destaca del seu plantejament és l'allunyament, tant de les argumentacions confessionals de les

obres castellanés —des dels *Emblemas* de Solórzano Pereira, que també cita en la seva obra, fins al *Teatro monárquico* de Pedro Portocarrero—, com d'aquelles posicions de defensa mítica dels privilegis representada per l'abundosa literatura política aragonesa i catalana que, des de finals del segle XVI i durant el període de la Guerra de Secessió, emergí amb força —des dels *Fueros de Sobrarbe* fins a les obres de Martí i Viladamor i Gaspar Sala, entre d'altres— (Magoni, 2007; Serra, 1995; Torres, 1995; Iñurrítegui, 2004), en el sentit que, sobretot en el tercer volum, exposa uns plantejaments menys teòrics que en els anteriors toms, més pràctics per a la configuració d'una societat política equilibrada i, en molts aspectes, aproximats a la realitat catalana de 1706, com provaré de demostrar en l'apartat següent.

El fet de recórrer a Plini com a base del seu discurs respon a la pretensió de presentar un model de bon governant *universal*, és a dir, allunyat de la realitat històrica pròpia més recent, que, a més, representa el moment de major grandesa i extensió d'un imperi, i que, finalment, li permet posar en la base de la seva teoria política el dret romà, fonament de l'equilibri entre la fortalesa del govern i el progrés del bé comú. Com ell mateix escriu, «pasemos a lo político: máxima es del gran Cornelio Tácito: que ninguna cosa debe desear el príncipe tanto como el entendimiento capaz del derecho divino y humano para hacer justicia a sus vasallos [...] El rey ha de mirar como a primer fundamento de su monarquía que se establezcan las leyes necesarias para el buen gobierno [...] Para este fin no hay ciencia que le importe más que la de las leyes [...] en ninguna ciencia la hallará más clara que en la antigua jurisprudencia de los romanos: con ella dilataron los límites de su imperio desde el uno al otro polo, con ella fueron pasmo y terror de todo el universo [...]» (Solanes, 1700, I: 275-277).

És en el model de príncep ideal que representa Trajà, en aquesta reivindicació de la importància del dret romà, on tenen un lloc privilegiat uns valors que conferien a la seva obra un «paisaje cívico y patriótico» (Iñurrítegui, 2008: 107), on Solanes pot exposar més còmodament el compromís necessari del príncep —i de la col·lectivitat— amb l'amor a la pàtria i la defensa de les seves llibertats. Diu Iñurrítegui: «Comenzar, como comenzaba sus letras *El emperador político*, con el motivo del amor a la patria y la defensa de la libertad, proseguir con la subordinación de los intereses privados y faccionales frente a los intereses comunes, para desembocar luego en la virtud del príncipe, una vez asentado que la estima del pueblo por el monarca es el elemento decisivo que permite transformar el amor a uno mismo en amor a la patria, constituía una vía de abordaje y

planteamiento de la cuestión al menos no muy frecuentada hasta ese momento ni en el universo hispano ni en el propiamente catalán [...]» (Íñurritegui, 2004: 285-310).

I és que, de fet, ja des de les primeres planes, *El emperador político* se'ns presenta de forma ben diversa dels tractats de prínceps habituals del període, malgrat compartir-ne algunes característiques (objectius, fonamentació històrica, recomanacions). La diferència fonamental rau, precisament, no pas en l'estructura i el recorregut del relat, que segueix els formalismes d'aquest tipus de textos, sinó en la intenció última que persegueix, i en el seu esforç per aprofundir sobre la importància de l'imperi de la llei. Tal com havien fet uns anys abans els republicans anglesos, la pretensió és servir-se d'experiències, teories i raons que, ancorades en plantejaments més clàssics, podien esdevenir més objectives i menys passionals i que, igualment, eren útils per plantejar la defensa de les seves argumentacions polítiques i constitucionals.

D'aquesta manera, la intenció, el plantejament i una part de les autoritats a les quals recorre Solanes, tenen similituds amb els *specula principum* que, entre els segles IX i XV, tingueren gran difusió a les corts europees. També *El emperador político* és una obra adreçada al monarca amb la intenció d'aconsellar-lo per tal que pugui esdevenir un bon príncep, sobretot pel que fa als dos primers toms de l'obra. Ell mateix ho diu al pròleg al lector: «Es el assumpto, la Vida del Emperador más Político, para poder formar un Príncipe perfecto». Una de les primeres diferències entre l'obra de Solanes i els tractats per a prínceps es troba, precisament, en els referents utilitzats. Mentre que els *specula principum* d'aquest període recolzaven principalment en autoritats religioses, des dels textos bíblics fins a l'escolàstica, amb algunes referències gregues i romanes, el ventall de referents que trobem en Solanes abasta des de l'antiguitat clàssica fins als seus contemporanis, entre els quals hi ha nombrosos pensadors protestants i d'altres que provenen de l'àmbit de les ciències, com també dels principals reculls de jurisprudència que eren al seu abast. Inevitablement, el conjunt de l'obra és ple de referències cristianes. Al llarg de les seves pàgines, l'autor anomena totes les virtuts que ha de tenir el príncep òptim i que segueixen la divisió de la doctrina cristiana en teologals —virtuts que miren directament a Déu— i morals (cardinals i capitals), que són aquelles que inclinen i determinen a obrar conforme a la justa raó (Lasala y Locera, 1792: 55-64). Les virtuts presenten, tanmateix, un doble vessant: s'utilitzen alhora com un recurs de recorregut i com un de contingut. No es pot negar, en un text de les primeries del segle XVIII, en una nació

catòlica, la importància que l'aspecte religiós tenia en la societat, en la política i en el dret, i, segurament, Solanes no podia escriure el text d'una altra manera, i, per tant, reposa sobre un indefectible i lògic contingut cristià. Però l'ús d'aquest fil conductor condueix a unes conclusions que tenen, de vegades, un important contingut polític, a més del religiós. Vegem alguns exemples d'aquesta significació de les virtuts. Escriu sobre l'esperança: «Es el príncipe artífice de la máquina de sus provincias. Es la esperanza [...] la columna de cualquier humano edificio. Si quiere asegurar la estabilidad de tan real máquina; si quiere afianzar la firmeza de su corona, asiéntela sobre las indefectibles columnas de la divina esperanza [...]» (Solanes, 1700, II: 209).

De la mateixa manera, la caritat es contempla en un sentit més ampli que l'estrictament confessional i, tal vegada, més enllà de la concepció amorosa del príncep catòlic: «Por muchas causas debe el monarca amar con todo afecto a sus vasallos. Por hombre, le obliga el precepto natural de la ley. Por rey, le precisa la majestad real. Por padre, le impele el paterno amor. Y por pastor, le incita el cuidado de su oficio. Hágale esa obligación castigador de los inicuos, defensor de los inocentes y protector de los oprimidos. Procure la conveniencia de sus ciudadanos, deséeles los provechos y mire por sus utilidades comunes. [...] Ese cuidado ha de ser la piedra fundamental de su reino, y la conservación de la monarquía [...]» (Solanes, 1700, II: 220).

Igualment, la prudència troba en el text de Solanes una aplicació pràctica encaminada al bon govern: «La prudencia política [...] es aquélla con que los ministros reales, observando las leyes, gobiernan acertadamente una provincia. Poco importaría que el monarca se desvelase en hacer leyes si se dormían sus ministros en hacer observarlas. La ley, de sí es pesada, por lo que trae consigo anexo de obediencia. Para dorarle las amarguras es necesario el oro de la política; para suavizarle el peso es importante del ministro la prudencia. [...] Con la suavidad conseguirá más que con la aspereza. Con la blandura negociará mejor que con el rigor [...]» (Solanes, 1700, II: 325-326).

En aquest mateix sentit, és significatiu que el text cristià més citat al llarg de les més de mil pàgines d'*El emperador político* sigui el llibre dels Reis de l'Antic Testament, que forneix diversos exemples de l'actuació política d'un príncep que se subjecta a la religió catòlica, alhora que persegueix els ideals de justícia i de benestar del conjunt dels seus regnes.

Seguint un clàssic del pensament catòlic, en alguns passatges es presenta el monarca com a *pater familiae*, que ha d'exemplificar els valors que espera

dels súbdits, i que té autoritat per premiar-los o castigar-los en funció del seu comportament; el príncep es presenta com un model de virtuts, capaç d'aplicar correctament la justícia, amb les seves derivades de la clemència i del càstig, en un marc clar de relació jeràrquica perfectament establerta, com era propi d'una societat estamental de l'Antic Règim, en el qual *La senda amorosa del Derecho* (Hespanha, 1997: 23-73) hi és ben present. Tot al llarg de les pàgines d'*El emperador político* trobem nombroses referències a aquesta relació d'amor que ha d'existir entre el príncep i els seus súbdits, recolzada, principalment, en sant Tomàs i que utilitza referents clarament cristians per determinar aquestes relacions. Conceptes com són liberalitat, gràcia, misericòrdia, perdó, clemència, caritat, penitència, tenen, en l'escolàstica, de manera clara, el punt de referència com a sistemes de relacions polítiques i socials.

Si bé en els aspectes d'actitud hi ha aquest predomini de les autoritats cristianes, en aquells referits a les relacions, podríem dir-ne, cíviques, amb un contingut més polític, els referents canvien clarament i s'orienten cap a les autoritats romanes i, en menor mesura, humanistes, al costat de reculls de jurisprudència i de citacions de destacats juristes.

D'entre l'ampli repertori d'autoritats citades per l'autor, i centrant-nos només en les parts de l'obra amb un més alt contingut polític, podem extreure'n tres clars referents: d'una banda, els juristes romans, principalment Ciceró; d'una altra, sant Tomàs i, a través d'ell, Aristòtil; finalment, els humanistes i els jesuïtes espanyols. Solanes recorre a tres tipus d'autoritats: les etimològiques o conceptuals (Langius, Peirinis, Textor i, en menor mesura, Tesaurus), les que suporten la seva teoria (sant Tomàs, Aristòtil, Plató, juristes romans, pares i doctors de l'Església, Saavedra, humanistes) i, finalment, les que reforcen tota l'extensa exposició històrica que presenta en cada apartat (i que comprenen pràcticament tots els llibres de la Bíblia, historiadors i escriptors de tots els temps, científics i militars).

Malgrat aquesta amplitud d'autors i d'obres citats, és destacable la poquíssima freqüència amb la qual Solanes recorre a quatre dels principals intel·lectuals dels segles moderns: Groci i Lipsi, però també Bodin i Maquiavel. A Groci, que apareix citat tan sols una vegada, li critica la negació que fa de la prohibició de la usura pel dret natural. Recorre a Lipsi en cinc ocasions: en la defensa de l'humanisme del príncep, en la defensa de la monarquia, en la importància que el príncep respecti la religió, en la defensa de la religió catòlica i en la precoç separació entre l'Església i l'Estat. A Bodin s'hi refereix en tres oca-

sions: per atacar el sistema de govern republicà que aquest defensa, per criticar la seva opinió que el monarca no ha d'acumular tresors, i en la necessitat que el príncep jutgi totes les causes que afectin els seus vassalls. Pel que fa a Maquiavel, la seva crítica és ferotge, com és habitual en la literatura política del món catòlic. Amb referència bibliogràfica és citat una sola vegada, mentre que, en les altres quatre, el seu nom apareix a l'interior del text per ser blanc de les crítiques de Solanes a la seva raó d'Estat. Vegem-ho: «[...] Todo lo que los reyes hacen, todo lo que los príncipes obran, se dice que es por razón de Estado y política. Éstas, a veces, suelen ser políticas de Maquiavelo. No las siga el monarca, si sólo las que se fundan en razón natural y en la verdadera religión católica [...] (Solanes, 1700, I: 241-242); No faltó política del impío Maquiavelo, que persuadía al príncipe fingir la religión según su razón de estado. Con su propia muerte nos dio el desengaño de su máxima desvanecida [...] (Solanes, 1700, II: 153-154); política fue del pérfido Maquiavelo que el príncipe no debía guardar ni la palabra que ofrece, ni el juramento con que se obliga. Veleta le quería, que supiese mudarse según los vientos de su propia utilidad [...]» (Solanes, 1706: 97).

El que justifica aquesta profunda animadversió cap a la doctrina de Maquiavel rau en el fet que Solanes, a més d'enfonsar les seves arrels en el dret romà, va seguir la tendència d'Erasme i de l'escolàstica, en el sentit de prioritzar la formació d'un governant cristià, amb un alt contingut ètic, sotmès a la llei i preocupat pel bé públic, a diferència de l'utilitarisme teoritzat pel florentí (Truyol y Serra, 1995: 27 i 41).

L'ampli aparell de referents desplegat en les pàgines d'*El emperador político* no significa que no hi hagi una clara preeminència —en la influència i en l'ús que Solanes en fa— dels antics autors romans que reforcen les seves tesis políticament més innovadores. Perquè l'autor reprèn el model polític romà, matisat, però, amb aportacions posteriors, sobretot pel dret natural, de manera que el seu pensament s'insereix plenament en el corrent del iusnaturalisme imperant a l'Europa occidental del moment.

Hi trobem clares coincidències amb els plantejaments de Ciceró, el jurista romà més citat per Solanes, pel que fa al dret, públic i universal: l'estudi de les lleis civils només adquireix jerarquia quan està relacionat amb la constitució de l'Estat i amb els fonaments del dret; la llei natural com a inherent a la naturalesa moral de l'home i conforme a l'estructura racional de l'univers; i la república com una comunitat basada en l'acceptació d'un mateix dret i en una mateixa concepció de l'interès general, i on el vincle cívic consisteix en la possessió de les

mateixes obligacions i dels mateixos drets, que impliquen sempre una llei ètica superior, el dret natural (Ciceró, 1989; De Benedictis, 2001: 251-295).

D'altra banda, és interessant observar que, amb totes les distàncies i previsions que cal mantenir, sobretot pel que fa al punt de vista confessional, i sense que cap d'ells aparegui en les autoritats citades a *El emperador político*, hi ha clares similituds amb alguns dels autors republicans anglesos que, com ell, defensaven el model polític romà matisat pel dret natural. En aquest sentit, coincideix amb els plantejaments de Harrington que, en *La República de Oceana*, distingia entre tres tipus de raó: «En primer lugar existe la razón privada, que es el interés de un hombre privado. En segundo lugar, viene la razón de Estado, que es el interés (o el error, como Salomón dijo) del gobernante o los gobernantes, es decir, del príncipe, de la nobleza o del pueblo. En tercer lugar está la razón, que es el interés de la humanidad o del conjunto [...] Hay un derecho común, ley de naturaleza o interés del conjunto, más excelente, y como tal reconocido por los agentes mismos, que el derecho o interés tan sólo de las partes [...]» (Harrington, 1987; Lurbe, 2007: 73-102; Carrive, 2007: 103-125).

En l'obra de Solanes, aquesta raó correspondria al tercer tipus, en el qual l'objectiu de tot bon governant ha de ser l'interès del conjunt de la comunitat, regida per un dret i unes lleis que afecten tothom per igual.

En aquest mateix sentit, trobem coincidències amb el pensament de Parker que, en les *Observations* de 1642, acceptant l'explicació de Sal·lusti i de Tàcit, diu que «algunos príncipes cometen el grave y vano error de afamarse en engrandecerse más por encima de su pueblo que en él [...]. El más grande y glorioso será siempre aquel que cuente con el mayor número de súbditos y los más firmes, y no aquel que pisotee a los más despreciables vasallos [...]» (Milton, 2009: 23-24).

Solanes, per la seva banda, afirma que «[...] ha de anteponer el célebre varón la utilidad pública de la patria a todas sus privadas utilidades [...] Arquitectura política es la república; la patria es la cabeza, los miembros son los ciudadanos: si al peligro de aquélla no acuden éstos, será difunto cadáver toda la vida política [...] Y finalmente si el monarca, si el príncipe tomase por báculo a la caridad de la patria, asistiría con más deseo y vigilancia a las ocupaciones de su gobierno [...]» (Solanes, 1706: 13-27).

De la política romana, Milton destacà que tant Trajà com Teodosi el Jove van promulgar com a regla innegable que un príncep està subjecte a les lleis, que la seva autoritat depenia de l'autoritat de la llei i que s'hi havia de sotmetre,

edicte conservat al codi de Justinià com una constitució que havien de complir tots els emperadors (Milton, 2009: 81).

És clara l'opinió de Solanes al respecte: «El mejor medio para que observen los vasallos las leyes es que el príncipe sea el primero que rinda vasallaje a la obediencia [...]. El monarca que no observa las constituciones de su reino dispensa con su ejemplo la obediencia del vasallo [...] El príncipe no es superior a la ley, las leyes sí son superiores al príncipe. El más verdadero rey es aquel que se sujeta el primero a los estatutos y leyes de su patria [...]» (Solanes, 1706: 26-27).

Es tracta d'un argument també defensat per un dels *Levellers*, John Wildman, que, seguint Aristòtil, apuntava que els reis, prínceps o magistrats han de governar d'acord amb les lleis, no poden disposar el que les lleis no disposen (Levellers, 2010: 49-50).

Aquests autors anglesos defensaven la idea que tot sistema polític neix d'un pacte constituent que cal que sigui respectat per totes les parts i que, en cap cas, s'han de mantenir la fidelitat i l'obediència si el monarca l'incompleix. Des d'una evident llunyania confessional, la base del plantejament és molt similar a la que trobem en la doctrina de l'Estat dels jesuïtes, plantejada per alguns autors contractualistes castellans del segle XVII —Abarca, Azpicueta i, sobretot, Suárez, Molina i Mariana—, tot i que, en el cas de Castella fou una doctrina que romangué en el camp de la teoria abstracta. Les propostes d'aquests autors ampliaren l'àmbit del dret natural, dotaren de major relleu el concepte de prudència política (Molina), proposaren un poder reial limitat, el titular darrer del qual era la societat civil, fins al punt de justificar el tiranicidi (Mariana), i establiren diferències entre llei natural i dret natural, atorgant un paper prevalent a la virtut de la justícia (Suárez) (Truyol y Serra, 1995: 165-190).

Un dels autors més destacats pel que fa a la defensa de la monarquia composta pròpia dels regnes de la Corona d'Aragó va ser un partidari de Felip V, el comte de Robres, tal com ha destacat J. M. Iñurritegui en el magnífic treball introductor i a las *Memorias para la historia de las guerras civiles...* El mateix autor assenyala la coincidència entre el substrat de comprensió política que fonamentava l'obra del comte de Robres i els de l'obra de Francisco Solanes, tot i que aquest va més enllà i assumeix «la semántica patriótica propia del republicanismo clásico [...] una declinación patriótica de la política que asume la forma y los contenidos de la ética y así concibe una educación moral como preludio de otra propiamente política». Es tracta de «[...] la vía política de comprensión de la república del reino, una concepción constitucional propiamente

política entendida como mediación y comunicación reglada entre el príncipe y los estamentos, fundada en la presencia cívica y sustancia política del reino, que consagra la propia modalidad constitutiva de la comunidad [...]» (López de Mendoza, 2006: LXVIII).

Tot al llarg de la seva extensa obra, de fet, Solanes només parla obertament del sistema polític de la Corona d'Aragó en la dedicatòria a l'arxiduc Carles III de l'inici del tercer tom. Això no obstant, s'hi refereix, de manera indirecta, en alguns dels exemples de comportaments o accions de monarques passats, Tanmateix, mitjançant algunes de les seves afirmacions, s'hi troben al·lusions a l'ordenament jurídic propi: «Costumbres y leyes de la patria, muchas dificultades que encierra el introducir alguna constitución contra la costumbre, o los muchos tumultos que suele causar en una república la mutación de sus leyes patrias» (Solanes, 1706: 16-22). És sobretot en el tercer volum on es troba l'esperit de l'ordenament jurídic vigent al Principat.

J. M. Iñurritegui va plantejar una visió molt interessant del conjunt de l'obra de Solanes, destacant la significació d'*El emperador político* com un text innovador en la literatura política, que desgranava, tot al llarg de les seves pàgines, «los argumentos tradicionales del pactismo catalán», identificant de forma clara els conceptes de pàtria i llibertat, sotmetent els interessos privats a la «salud pública de la patria» i situant la virtut dels ciutadans com a base de la república: «En realidad, todo el programa patriótico del jurista Solanes gravitaba y se articulaba sobre la figura del príncipe. Pero esa centralidad de la imagen del príncipe óptimo, y ese interés por las virtudes que le imprimen su muesca distintiva y diferencial, justamente eran las que a su vez también cerraban el paso a cualquier esbozo de rey patriota. Antes de coronar con la defensa de la libertad y la constitución política el recorrido por las virtudes y las obligaciones del soberano, Solanes ya había encumbrado la figura del héroe a los altares cívicos y patrióticos [...]» (Iñurritegui, 2008: 109).

D'aquesta manera, darrere la intenció d'educar el príncep òptim, aparent fil conductor del conjunt de l'obra, s'hi troba una idea política que estableix un vincle molt sòlid entre la defensa de la pàtria com a responsabilitat de qualsevol heroi (tom I), el virtuosisme en tots els aspectes del comportament social i polític (tom II) i la persecució del bé comú mitjançant l'aplicació del dret i de la justícia (tom III). La culminació exitosa de tot aquest procés, tanmateix, no depenia únicament de les capacitats i virtuts del príncep, sinó que era obligació de tots i cadascun dels membres de la comunitat, responsables de la conducció

al benestar de la república, a una societat política de construcció col·lectiva que havia de cohesionar tots els seus membres entorn de la defensa de la pàtria, en la qual cadascun d'ells esdevenia una peça fonamental de l'engranatge col·lectiu: «Lejos de la identificación esencial entre el príncipe y la virtud, o del mero predicado de la condición virtuosa del soberano al estilo de la política española, el verdadero y más supremo atributo de la virtud que vislumbra *El emperador político* era al fin y al cabo su capacidad de incidir en el volátil universo de las pasiones y activar en los ciudadanos la transformación del amor propio y los intereses faccionales en un noble amor a la patria. La virtud por tanto no trazaba ninguna frontera entre el príncipe y los ciudadanos...» (Iñurritegui, 2008: 109).

El tercer volum d'El emperador político i les Corts de 1705-1706

Tot i que la publicació d'aquest tercer tom ja l'anunciava l'autor en les paraules adreçades «Al lector», quan veieren la llum els dos volums anteriors, no sembla que sigui per coincidència o per casualitat que, precisament, la part dedicada a exposar la seva teoria sobre la justícia, aparegués tot just concloses les Corts de 1705-1706, unes Corts que reforçaren el paper preeminent de la llei i del dret vigent al Principat, blindaren el dret català i superaren els buits de les de 1701-1702, després de l'experiència política del primer govern de Felip V. En efecte, s'hi aprovaren diverses constitucions amb les quals es pretenia posar fre a les possibles veleïtats arbitràries de la monarquia, enfortien les garanties individuals, volien assegurar una administració de justícia que oferís garanties als processats i pretenien acabar amb els abusos de determinats col·lectius (notaris, jutges, oficials reials, per exemple). Constitucions que, per tant, refermaven la importància del paper del dret i de la justícia en la vida col·lectiva, i obligaven el monarca, com a darrer responsable de l'actuació de tot l'entramat institucional, a seguir la prudència en les seves actuacions. Aquest apartat se centra en l'anàlisi d'aquests tres aspectes —control de les actuacions arbitràries per part dels agents reials, eradicació dels abusos d'oficials i d'altres col·lectius de l'àmbit de la justícia, garanties processals dels condemnats— en relació amb els postulats defensats per Solanes en el darrer tom de la seva obra.

Superat l'escull que va representar l'aprovació de la primera constitució d'aquestes Corts, la Llei d'exclusió dels Borbons, que va significar una aposta política molt arriscada per part dels braços, i que va retardar —fins al punt de

gairebé fer-les perillar— la conclusió de les Corts, Francisco Solanes, un dels responsables de la seva redacció juntament amb Miquel Calderó, enviava a la impremta el tercer volum del seu tractat. És en aquest tercer volum on el seu compromís polític es fa més evident, on defensa la necessitat del respecte i de l'acompliment de les lleis, en primer lloc per part del sobirà, i on, precisament després d'assumir aquest risc, recorda al rei que «la majestad real no exime al monarca del cumplimiento de su palabra: lo soberano del cetro no dispensa al príncipe la igualdad de la conmutación» (Solanes, 1706: 60).

En la dedicatòria del tercer tom, adreçada a Carles III l'arxiduc, Solanes relaciona algunes de les resolucions preses a les Corts de 1705-1706 amb els preceptes que tracta en aquest darrer volum, justícia i fortalesa: «Luego que el Principado de Cathaluña logró la dicha de la Real presencia de V. Mag., en ejecución de la justicia legal, procuró V. R. Mag. con la convocación de las Cortes el establecimiento de las leyes más útiles y convenientes al público gobierno de la provincia. En la distribución de los puestos, ha pesado V. R. Mag. con el fiel de la justicia distributiva los méritos. En el castigo de los delitos, ha encargado V. R. Mag. la rectitud de la pena de los culpables. En la Fortaleza, es invencible el real corazón de V. Mag., pues ni le amedrentan los riesgos, ni le perturban los peligros. En la magnanimidad está tan practicado el real ánimo de V. Mag. que ni las felicidades lo elevan, ni las adversidades lo entristecen. Testigo indisputable de la real munificencia de V. Mag. es esa pirámide,¹⁸ que nuestros ojos ven erigir y, en ella, el Mundo tendrá tanto que admirar. Reluce la real paciencia de V. Mag. en las audiencias y despachos, pues cualquier vasallo, que a los reales pies de V. R. Mag. se ha puesto afligido, ha hallado siempre la puerta abierta para ser consolado...» (Solanes, 1706, s.p.).

Atesa la seva extensió, es fa difícil pensar que Solanes pogués reflectir en aquest tercer tom el resultat d'aquestes Corts i dur-lo a la impremta, però és evident que algunes de les resolucions fonamentals que s'hi prengueren es troben reflectides en les seves pàgines.¹⁹

18. Es tracta de la Piràmide de la Immaculada, que s'erigí al final del passeig del Born, davant del carrer Montcada. Sobre aquesta construcció, MOLLFULEDA (2007), p. 109-120.

19. L'única referència explícita a aquestes Corts que hi ha en el tercer volum és sobre el capítol 31, que prohibia el luxe i les despeses excessives en els funerals. A la pàgina 249, Solanes escrivia: «Con esa misma política, los estamentos de Cataluña en las Cortes del año 1706, ordenaron la reforma de los lutos de coches, familia y criados».

És el cas, per exemple, de la constitució de l'observança que, tot i ser vigent des de 1481, es veié reforçada amb la creació, en les Corts de 1701-1702 (capítols 26, 27 i 28) (CCAC, 2006),²⁰ sota Felip V, del Tribunal de Contrafaccions (Ferro, 1987: 412), la missió del qual era vigilar atentament l'estricta compliment de la legislació per part dels oficials reials i baronials. Després del primer govern de Felip V, i fruit de l'experiència de funcionament dels primers anys, en les Corts de 1705-1706 (capítols 83, 84 i 85) (CCAC, 2006) s'hi introduïren alguns canvis, adreçats en dos sentits: d'una banda, es posà més èmfasi en la seva potestat i poder, establint la dotació material i de personal necessària i millorant els mecanismes de funcionament; de l'altra, es polí el procediment judicial del tribunal, concretant fases, terminis, i drets i obligacions de tots els que hi intervenien, a fi d'agilitar la resolució de les causes (Capdeferro; Serra, 2015: 64).²¹

D'acord amb aquesta idea, Solanes ja escrivia al segon volum que «la única ley de un buen imperio es la ley; la más fundamental columna de una corona es hacer leyes y hacerlas observar. La ley es un rey muerto; el rey es una ley viva. Aquel que las ordena buenas, sabe bien reinar; aquel que las hace observar, sabe bien regir [...]; La prudencia política [...] es aquella con que los ministros reales, observando las leyes, gobiernan acertadamente una provincia. Poco importaría que el monarca se desvelase en hacer leyes si se dormían sus ministros en observarlas [...]» (Solanes, 1700, II: 324-325).

20. *Constitucions, capítols i actes de Cort 1701-1702, 1705-1706* (en endavant, CCAC).

21. Aquestes millores es concretaren en «realçament de rang dels jutges de la part del rei; consolidació de tot el Tribunal de Contrafaccions a nivell de dignitat i d'infraestructura material i personal, pel que fa a espai privatiu, arxiu i segell propis —no ens ha d'escapar la transcendència del segell d'una jurisdicció suprema—, secretari i oficials auxiliars; explicitació que el lloctinent general i altres alts dignataris regis podien ser imputats i citats i haurien de respondre davant la justícia; neutralització de mecanismes capciosos que els oficials regis havien practicat per defugir les seves obligacions davant del Tribunal de Contrafaccions, com evitar citacions o requerir una habilitació prèvia de diligències per part de la Reial Audiència; possibilitat de recórrer a les Corts següents actuacions i provisions del Tribunal per via de greuge; més pautes en la fixació de terminis i dilacions; afermament de la via executiva; subjecció al Tribunal de provisions militars tocants l'àmbit civil; menció reivindicativa dels comtats de Rosselló i Cerdanya; eliminació del dret dels jutges a consultar l'Audiència o el braç respectiu; garantia d'independència per al Tribunal, per exemple assignant-li la facultat d'autonormació; nova forma de desfer paritats de vots, que suposaria donar veu a un setè jutge; enfortiment del procés informatiu previ davant la Diputació del General».

EL DRET A CATALUNYA EN EL TOMBANT DEL SEGLE XVIII:
FRANCISCO SOLANES I *EL EMPERADOR POLÍTICO*

Argument, aquest, que reprèn amb més força en el tercer tom, en un llarg fragment que denota clares similituds amb els objectius del Tribunal de Contraccions: «Mas [¿] qué monarca quiere ser aquel que se juzga exento de la fuerza de las constituciones [?] [...] Tanto ha de pelear el príncipe por la conservación de sus estados como por la observancia de sus leyes. Enemigo público es el que se les atreve a perder el respeto; perturbador de la pública paz es el que intenta poner estorbos a tan provechosa ejecución. El mejor medio para que observen los vasallos las leyes es que el príncipe sea el primero que rinda el vasallaje a la obediencia [...] Aunque el príncipe, por la fuerza coactiva del precepto no esté obligado a la obediencia, lo está por la razón directiva, que es el espíritu de la ley. La luz de la conciencia obliga así al monarca como al vasallo; con el mismo género de pecado delinquen en la transgresión el príncipe y el súbdito. [...] El monarca que no observa las constituciones de su reino dispensa con su ejemplo a la obediencia del vasallo. Lo que ordena el legislador para los otros lo promulga también para sí mismo; ningunas leyes con más razón publica el monarca que aquellas que venera con su obediencia. El príncipe no es superior a la ley, las leyes sí son superiores al príncipe. El más verdadero rey es aquel que se sujeta el primero a los estatutos y leyes de la patria. La más evidente señal de la ruina de una república es cuando el magistrado preside a la ley y no la ley al magistrado [...] Ningún edicto atrae más la voluntad de los hombres que la vida ejemplar del que los rige [...]» (Solanes, 1706: 26-27).

Un altre aspecte que trobem reflectit en les constitucions és el control de l'actuació dels diversos oficials judicials ordinaris, tant reials com baronials, i dels notaris, a fi de garantir el compliment de les disposicions legals i evitar els abusos en l'exigència de dietes i salaris que no els pertocaven. Així es recull a la constitució 42 i al capítol 32 de les Corts de 1705-1706,²² i així ho reflecteix també Solanes: «En ninguna cosa quisiera yo más indignados a los reyes que al saber que sus ministros son cómplices de injusticias e iniquidades: aquel que está elevado al trono de la justicia para ejecutar el derecho no debe torcer la senda de tan justificado ejercicio: el juez que no administra justicia no es juez.

22. CCAC, la constitució 42 «qual salari poden exigir per dieta, en los casos de visura, y altres semblants, los Doctores de la Real Aud. Assessor del Portant-veus de Governador, Assessors de la Batllia Gen., Veguers, Sotsveguers, Batlles, y sos Assessors», i el Capítol 32 «Que los notaris, i oficiales, que van a execucions, fentne molts en un dia, sols pujan exigir una dieta, cobradora entre tots los executats».

El ministro que no sigue las reglas de esa virtud vende la carne de los súbditos, de quienes se le fio la dirección [...]» (Solanes, 1706: 116).

No menys importància tenen les disposicions que perseguien l'escurçament dels processos judicials, i que ens les Corts de 1705-1706 trobaren reflex en les constitucions 44 i 47 i en el capítol 49.²³ Solanes, en les pàgines d'*El emperador político* escrigué: «Debe el monarca procurar que sus reinos no estén muy molestados de pleitos. Debe procurar el príncipe que se abrevien los términos, dilaciones y cursos de las causas [...] Nace muchas veces la prolijidad de un pleito de las confusiones que inventan los abogados y procuradores; suelen a veces estos torcer el sentido de las leyes, oscurecer la justicia de las partes y enredar un nudo más difícil de desatar que el Gordiano [...]. El abogado verboso y elocuente sin sabiduría no es otra cosa que un enemigo de la justicia [...]» (Solanes, 1706: 65-68).

Un tercer element important foren les garanties processals aprovades en aquestes Corts: en el capítol 40 (CCAC), es preveia el dret a una defensa justa dels acusats de delinquir, unes garanties que E. Serra qualifica d'una «sensibilitat propera a l'eclosió d'un sistema d'*habeas corpus* i defensa del dret de les persones» (Serra, 2015: 47-63). En aquesta mateixa línia, el capítol 7 garantia «que los naturales, y habitantes en lo present Principat, y altres personas estrangeras, que no tingan Plaça assentada de Soldats, no pugan esser condemnadas, ni castigadas *Iure Belli*, encara que se troben en Plaças, ò Presidis sitiats» (CCAC: 63-64). La darrera sentència del Tribunal de Contrafaccions es refereix, precisament, a la vulneració d'aquest capítol de cort per part d'un jutge militar (Capdeferro; Serra, 2015b: 605-669). Novament, la coincidència entre aquestes resolucions aprovades en les Corts i el text de Solanes és clara: «No debe el príncipe condenar a ninguno sin oírle; nunca se ha de negar a los delincuentes la defensa. Ésta se incluye en la esfera del derecho natural, al cual el monarca en manera alguna es superior [...] Ni aun en el derecho de la guerra (donde no se atiende la escrupulosidad de las solemnidades) se puede negar la defensa al delincuente. El rey y el capitán general no son dueños de la vida del soldado. No la pueden quitar sin que proceda la probanza legítima y el descargo; la utilidad del escarmiento no es bastante para que se rompan los términos de la justicia [...]» (Solanes, 1706: 52-53).

23. CCAC, la Constitució 44 perseguia les detencions i els empresonaments per temps abusiu sense procés; la 47, escurçar els temps per a la declaració dels testimonis i dels acusats empresonats; el capítol 49, estimulava els terminis màxims per a la instrucció dels casos.

Finalment, en les Corts de 1705-1706 s'abordà un dels problemes que més havien colpit el Principat des de la meitat del segle xviii: els abusos dels allotjaments militars i del proveïment, molt sovint abusiú, de les tropes a càrrec dels habitants del país. Els capítols 26 i 107 perseguïen tallar d'arrel aquests abusos històrics.²⁴ El parer de Solanes sobre aquest argument no el trobem en el tercer tom, sinó que ja l'apuntava en el primer, quan tractava el tema de l'exèrcit i la guerra: «Ninguno robe gallina, ninguno toque oveja, ninguno quite una uva, ninguno pida contribución de aceite, sal, ni leña, contento esté de su ración, de los despojos del enemigo, y no de las lágrimas de los paisanos lo gane [...]» (Solanes, 1700, I: 426-427).

Les resolucions d'aquestes Corts posaren al dia i blindaren l'ordenament jurídic del Principat, adaptant-lo a les necessitats de la societat catalana del moment, enfortiren garanties individuals i col·lectives en els àmbits econòmic, jurídic i polític, i corregiren els entrebancs i les deficiències de les anteriors de 1701-1702. Ara bé, com apunta J. Albareda, «sabem que els procediments polítics de Carles III l'arxiduc van transgredir les directrius de les Corts. Efectivament, l'inici de la guerra, agreujat per la falta de recursos del rei per mantenir els exèrcits imperials i per la manca de coordinació entre els aliats, van vulnerar, a la pràctica, algunes de les principals consecucions legislatives relacionades amb els allotjaments i les contribucions per a la guerra [...] la implacable lògica de la guerra va impedir que uns antics i anhelats objectius polítics esdevinguessin realitat, malgrat el seu reconeixement constitucional [...]» (CCAC: XLIV).

Podem, tanmateix, deduir d'aquestes circumstàncies que el regnat de Carles III l'arxiduc fou de caire absolutista? Sembla evident que les circumstàncies de la guerra obligaren el govern a prendre decisions que, sovint, anaven més enllà dels acords presos en Corts i que, en alguns casos, fins i tot els vulneraren clarament, com succeí amb les exigències i els abusos de les tropes sobre la població a partir de 1707 (Torras i Ribé, 2007: 237-244). Anant un pas més enllà, J. Arrieta considera que el govern de l'arxiduc va executar una política que

24. CCAC, el capítol 26 deia: «Que los habitantes en lo present Principat, no pujan essere compellits à haver de aportar pallas, llenyas, vitualles, ni altres coses en los Presidis, y Plaças, sens que primer sels pague son just valor, y que la conexas del que se haurà de pagar per lo transport de ditas cosas, toque als Jurats de las Universitats». D'altra banda, en el capítol 107 s'acordava «que las Constituciones antigua, y disposicio del dret comu, sobre aposentaments dels Soldats, Oficiais, y altra gent de guerra sien observadas».

recorregué sovint a l'ús de les regalies i que no era gaire diferent de la practicada en altres estats europeus (Arrieta, 2014: 353-387). D'altra banda, llevat dels casos britànic i holandès, que havien garantit la preeminència del Parlament per sobre de la voluntat del rei, la tendència era d'anar cap a sistemes que enfortissin l'autoritat reial. Això no obstant, en el cas català, s'havien establert legalment unes garanties que impediessin l'arbitrarietat reial, en situacions que no fossin condicionades per elements excepcionals.

CONCLUSIONS

Francisco Solanes provenia d'una societat, la catalana, amb un marc polític ben estructurat, que havia estat capaç d'anar-se adaptant, gràcies a l'ordenament jurídic propi i a les capacitats i al lloc privilegiat que tenia en la política catalana l'estament dels juristes, als importants canvis que l'evolució de la dinàmica imperial anà imposant al conjunt dels territoris que formaven part del vast imperi de la Monarquia Hispànica. L'arquitectura institucional catalana es mantingué pràcticament inalterada des de la seva configuració a finals del segle XIII, amb pocs canvis des del punt de vista estructural, i amb una solidesa i uns mecanismes de funcionament que permeteren superar els moments de dificultat en els quals el sistema va patir algun tipus de bloqueig. La manca de Corts concloses durant més de cent anys (les darreres, el 1599) va significar l'activació de tot un seguit de mètodes alternatius que facilitaren la continuïtat institucional malgrat la manca del seu principal activador: la posada al dia de tot el sistema constitucional que, de forma constant, s'havia anat actualitzant al llarg dels segles, mitjançant les reunions de Corts. La persistència del funcionament independent d'un organisme tributari com la Diputació del General, la intensa activitat política del Consell de Cent barceloní, l'important espai de debat i de pressió política a la monarquia que significà la Conferència dels Tres Comuns davant la moderada Diputació del General, d'una banda, i el destacat protagonisme dels juristes, en tant que intèrprets i garants de l'aplicació del dret, de l'altra, demostren la vitalitat del sistema polític del Principat, malgrat tots els intents de bloqueig i d'ingerència per part de la monarquia, com va ser el control de la insaculació a la Diputació i al Consell de Cent.

La represa de les dues convocatòries consecutives de la més alta institució política del Principat, la Cort, en els primers anys del segle XVIII, el 1701-1702

sota Felip V i el 1705-1706 amb Carles III l'arxiduc significà la posada al dia de tot l'ordenament jurídic del país, en aspectes tan importants com la defensa de l'imperi de la llei, l'impuls a una economia emergent i els límits a una monarquia que, seguint la trajectòria continental del temps, havia derivat cap a una tendència patrimonial i autoritària. Les importants resolucions preses en les Corts de 1701-1702, millorades en les de 1705-1706, significaren la posada al dia d'un ordenament jurídic més ben adaptat i ajustat a la realitat política, econòmica i social dels primers anys del segle XVIII. La represa del funcionament del màxim organisme del sistema polític català va permetre ancorar en el dret i en unes lleis actualitzades tota aquesta evolució.

I fou en aquest context que s'inicià la trajectòria política de Francisco Solanes i quan va escriure la seva obra.

L'anàlisi de la seva teoria política, desplegada àmpliament en les pàgines d'*El emperador político y política de emperadores*, permet fer algunes reflexions sobre el posicionament del seu autor respecte a la política, en general, que resulten interessants, sobretot tenint en compte quan foren escrites. En uns moments de gran convulsió de la política europea per la mort sense successió del representant d'una de les monarquies més grans del continent, Carles II, Solanes publicà els dos primers volums del que sembla, aparentment, un mirall de prínceps a l'estil tradicional, amb la intenció, com ell mateix escriu en el pròleg al lector, de «poder formar un príncipe perfecto». La lectura del primer tom sembla confirmar aquesta percepció; al llarg del text, l'autor dona múltiples consells sobre la preparació del príncep, sobre el valor que ha de tenir per enfrontar-se als enemics, o sobre la seva educació en les diverses ciències necessàries per al bon govern..., totes, qüestions comunes en la majoria de tractats d'aquest tipus. Tanmateix, gairebé en les pàgines finals, ja ens situa en una de les línies destacades del seu pensament: el valor de les lleis per al bon govern, la importància del dret romà en la consecució de la seva correcta aplicació, i la importància d'una correcta disciplina militar que eviti els abusos de les tropes sobre la població civil. En el segon volum, on Solanes desgrana les virtuts que han d'acompanyar un bon príncep, hi descobrim nous indicis del seu pensament polític. Partint d'una clara concepció amorosa del poder, característica de la política catòlica, en la qual el monarca ha de perseguir la lleial obediència dels seus súbdits per a la conservació del govern i la tranquil·litat de la pau, en el moment en el qual aborda els diversos sistemes de govern, fa una aposta clara per la monarquia davant la inestabilitat que representa un sistema republicà

de govern, criticant durament tant el parlamentarisme anglès del període de Cromwell com la república holandesa, i atribueix a l'heretgia el fonament del caos que deriva del sistema de govern republicà. En les darreres pàgines d'aquest segon tom, Solanes planteja la necessitat que el príncep segueixi els principis de la virtut de la prudència en tres àmbits: el de la prudència pública, on afirma que «la única ley de un buen imperio es la ley»; el de la prudència política, com la necessitat d'un bon govern de les províncies per part d'uns ministres reials que observin les lleis; el de la prudència econòmica, que és la que separa el regne privat de la casa del príncep dels negocis de la república. Aquest sentit de *crescendo* en l'exposició de les tesis de Solanes arriba al nivell més elevat en les pàgines del tercer volum, publicades la primavera de 1706, tot just concloses les darreres Corts del Principat, i on el seu compromís amb el valor de la justícia i el compliment de la llei assoleixen un grau d'importància extraordinari: és aquí que recorda al príncep que no és superior a la llei, la conveniència de repartir els premis en funció dels mèrits, la necessitat de garantir a tot acusat la celebració d'un judici just, la necessitat de compliment dels contractes establerts amb els seus inferiors i l'observança de les lleis.

L'anàlisi del tercer volum ens posa de manifest, de forma evident, l'estreta relació entre els continguts expressats per l'autor i els resultats de les Corts de 1705-1706, en les quals tingué un paper destacat, i que significaren el blindatge de l'imperi del dret i del sistema polític català, sobretot després de l'experiència del primer govern de Felip V, i que situaren el *corpus* que n'emergí en la línia de salvaguarda de drets reconeguts a les Constitucions i en l'establiment de notables limitacions de les actuacions del monarca i dels seus agents, als quals s'exigia l'estricta compliment dels preceptes estipulats en benefici de la cosa pública.

BIBLIOGRAFIA

- AGUIRRE, D. (1725). *Tratado histórico-legal del Real Palacio Antiguo y su cuarto nuevo de la Excelentísima Ciudad de Barcelona y de los officios de sus alcaydes o conserjes*. Viena: Wosffgango Schwendimann.
- (1721). *Tractatus de Tacita Inerum & Conditionum Repetitione, quo Tacita Repetitio, ad Aequivoco Conjecturalis Repetitionis vindicatur, & earum respective Substantie, & Regulae discemuntur... Discursus super Officiis Venalibus*

Generalitatis Cathaloniae: pro servanda quoque Rei Patriae Notitia. Viena: Wolfgangi Schwendimann.

- ALBAREDA, J. (1996). *Escrits polítics del segle XVIII. Tom I: Despertador de Catalunya i altres textos*. Vic: Eumo.
- (2006). «Les Corts de 1701-1702 i 1705-1706. La represa del constitucionalisme». A: *Constitucions, capítols i actes de cort 1702-1702 i 1705-1706*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, «Textos Jurídics Catalans», II/10: XVII-XLV.
- (2006). *El «cas dels catalans». La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*. Barcelona: Fundació Noguera.
- (2007). «Proyectos políticos enfrentados en una guerra más que civil». A: ÁLVAREZ-OSSORIO *et al.* [ed.] *La pérdida de Europa. La Guerra de Sucesión por la Monarquía de España*. Madrid: Fundación Carlos de Amberes, p. 271-292.
- (2010). *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona: Crítica.
- ALCOBERRO, A. (2003). «Memòria, història i pensament polític a l'exili austriacista. La crònica de la Guerra de Successió de Josep Plantí». *Pedralbes*, núm. 23, p. 325-344.
- AMELANG, J. (1986). *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*. Barcelona: Ariel.
- (2008). «*Gent de la Ribera*» i altres assaigs sobre la Barcelona moderna. Vic: Eumo.
- AMOR DE SORIA, J. (2000). *Aragonesismo austriacista (1734-1742)*. Edició i estudi introductor i d'E. Lluch. Saragossa: Institución Fernando el Católico.
- ARRIETA, J. (2014), «Una recapitulación de la *Nueva Planta* a través del austriacista Juan Amor de Soria». A: TORRES ARCE, M.; TRUCHUELO GARCÍA, S. [ed.]. *Europa en torno a Utrecht*. Santander: Editorial de la Universidad de Cantabria.
- «Cristóbal Crespí y su generación ante los fueros y las cortes» (2008). A: FERRERO, R.; GUIA, L. [ed.]. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 43-67.
- «Conversaciones con Ernest Lluch acerca del austriacismo» (2005). A: SERRANO, E. [ed.]. *Felipe V y su tiempo. Congreso Internacional*. 2 vol. Vol. II, p. 235-256. Saragossa: Institución Fernando el Católico.
- «Las formas de vinculación a la Monarquía y de relación entre sus reinos en la España de los Austrias. Perspectivas de análisis» (2004). A: GARCÍA

- GARCÍA, G. J.; ÁLVAREZ-OSSORIO ALVARIÑO, A. [ed.]. Madrid: Fundación Carlos de Amberes, p. 303-326.
- «Austriacismo, ¿qué hay detrás de este nombre?» (2002). A: FERNÁNDEZ ALBALADEJO [ed.]. *Los Borbones: dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*. Madrid: Marcial Pons - Casa de Velázquez, p. 177-216.
- «La idea de España entre los vascos de la Edad Moderna» (1998). A: BELLENGUER CEBRIÀ *et al.* [ed.]. *Idea de España en la Edad Moderna*. València: Real Sociedad de Amigos del País, p. 37-61.
- (1993). «Derecho e historia en ambiente postbélico: las “Dissertationes” de Rafael Vilosa (1674)». *Pedralbes*, 13-I, p. 183-196.
- BACALLAR Y SANNA, V. (1957). *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V, el Animoso*. Edició de C. Seco Serrano. Madrid: Atlas.
- BALLBÉ, N. (2017). *Francisco Solanes: teoria política i pràctica de govern a Nàpols durant el virregnat austriac (1707-1734)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, Departament d'Humanitats. <https://www.tdx.cat/handle/10803/404616>.
- BOTERO, G. (1595). *Relationi universali*. Vincenza: Baldini.
- CAPDEFERRO, J. (2010). *Joan Pere Fontanella (1575-1649), un advocat de luxe per a la ciutat de Girona*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, Departament de Dret. <http://www.tdx.cat/handle/10803/7324>
- (2009) «Práctica y desarrollo del derecho en la Cataluña moderna: a propósito de la jurisprudencia judicial y la doctrina». Separata *Juristas de Salamanca*. A: DE DIOS, S. *et al.* [ed.]. Salamanca: s/n.
- (2001) «Joan Pere Fontanella (1575-1649?). El dret al servei de la pàtria». A: ALBAREDA, J. [ed.]. *Del patriotisme al catalanisme. Societat i política (segles XVI-XIX)*. Vic: Eumo, p. 51-70.
- (1999). *Els assessors ordinaris de la Diputació del General de Catalunya als anys previs a la revolució de 1640*. Treball d'iniciació a la recerca. Barcelona: IUHJVV - Universitat Pompeu Fabra.
- CAPDEFERRO PLA, J.; SERRA I PUIG, E. (2015a). *El Tribunal de Contrafacions de Catalunya i la seva activitat (1702-1713)*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, «Textos Jurídics Catalans. Sentències», núm. 2.
- (2015b). *Casos davant del Tribunal de Contrafacions de Catalunya (1702-1713)*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, «Textos Jurídics Catalans. Sentències», núm. 3.

EL DRET A CATALUNYA EN EL TOMBANT DEL SEGLE XVIII:
FRANCISCO SOLANES I *EL EMPERADOR POLÍTICO*

- CARRIVE, P. (2007). «La tyrannie, le diable, la monarchie, la république dans les *Court Maxims* d'Algernon Sidney». A: ZARKA, Y. V. [dir.]. *Monarchie et république au XVIIe siècle*. París: Presses Universitaires de France, p. 103-125.
- CASTELLVÍ, F. DE (1997-2000). *Narraciones históricas desde el año 1700 al 1725*. 4 vol. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo de Pércopo.
- CICERÓ (1989). *La República y las leyes*. Edició de J. M. Núñez González. Madrid: Akal.
- CLAVERO, B. (1999). *Temas de Historia del Derecho: derechos de los reinos*. Sevilla: Publicaciones de la Universidad de Sevilla.
- (2006). *Constitucions, capítols i actes de Cort 1701-1702 i 1705-1706*. Estudi introductori de J. Albareda. Barcelona: Parlament de Catalunya - Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, «Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums», II/10.
- CORTEGUERA, L. R. (2005). *Per al bé comú. La política popular a Barcelona, 1580-1640*. Vic: Eumo.
- DE BENEDICTIS, A. (2013). *Tumulti. Multitudini ribelle in età moderna*. Bolonya: Il Mulino.
- (2007). «Guerra, tirannide e resistenza negli scritti politici catalani». A: Actes del congrés *L'aposta catalana a la Guerra de Successió (1705-1707)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència - Centre d'Història Contemporània de Catalunya - Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació - Museu d'Història de Catalunya, p. 65-71.
- (2001). *Politica, governo e istituzioni nell'Europa moderna*. Bolonya: Il Mulino.
- EIXIMENIS, F. (1980). *Regiment de la cosa pública*. Edició de P. Daniel de Molins de Rei. Barcelona: Barcino.
- ELLIOTT, J. H. (1999). *La rebelión de los catalanes (1598-1649). Un estudio sobre la decadencia de España*. Barcelona: Siglo XXI de España Editores.
- FELIU DE LA PEÑA, N. (1709). *Anales de Cataluña*. Barcelona: Editorial Base.
- FERRO, V. (1987). *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo.
- FONTANA, J. (2014). *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*. Vic: Eumo.
- (2007). «La Guerra de Successió: causes i motius». A: Actes del congrés *L'aposta catalana a la Guerra de Successió (1705-1707)*. Barcelona: Genera-

- litat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència - Centre d'Història Contemporània de Catalunya - Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació - Museu d'Història de Catalunya, p. 17-21.
- «Representativitat política i progrés social. Una proposta interpretativa» (2005). A: SOBREQÜÉS, J. [ed.]. *Actes del 53è Congrés de la Comissió per a l'Estudi de la Història de les Institucions Representatives i Parlamentàries*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Museu d'Història de Catalunya, p. 85-96.
- (2001) «La Guerra de Successió i les Constitucions de Catalunya: una proposta interpretativa». A: ALBAREDA, J. [ed.]. *Del patriotisme al catalanisme. Societat i política (segles XVI-XIX)*. Vic: Eumo, p. 13-29.
- GARCÍA CÁRCEL, R. (1992). «La revolución catalana: problemas historiográficos». A: THOMAS, W.; DE GOOF, W. [ed.]. *Rebelión y resistencia en el mundo hispánico del siglo XVII*. Leuven: s/n, p. 122-134.
- GARCIA ESPUCHE, A. (2004). *Barcelona entre dues guerres. Economia i vida quotidiana (1652-1714)*. Vic: Eumo.
- GIANNONE, P. (1998). *Vita scritta da lui medesimo*. 3 vol. Edició de G. de Martino. Nàpols: Istituto Italiano per gli Studi Filosofici - Generoso Procaccini.
- GIL, X. (1998). «El discurs reialista a la Catalunya dels Àustries fins al 1652, en el seu context europeu». *Pedralbes*, núm.18-II, p. 475-487.
- HARRINGTON, J. (1987). *La república de Océana*. Traducció d'E. Díez-Canedo. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- HESPAÑA, A. M. (2002). *Cultura jurídica europea. Síntesis de un milenio*. Madrid: Tecnos.
- (1997). «La senda amorosa del Derecho. Amor y *iustitia* en el discurso jurídico moderno». A: PETIT, C. [ed.]. *Pasiones del jurista. Amor, memoria, melancolía, imaginación*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, p. 23-73.
- (1989). *Vísperas del Leviatán. Instituciones y poder político (Portugal, siglo XVII)*. Madrid: Altea-Taurus-Alfaguara.
- (1982). *História das instituições. Epocas medieval e moderna*. Coimbra: Livraria Almedina.
- IGLESIA FERREIRÓS, A. (1990). «Sobre el concepto de Estado». A: IGLESIA, A.; SÁNCHEZ-LAURO, S. [ed.]. *Centralismo y autonomismo en los siglos XVI-XVII. Homenaje al profesor Jesús Lalinde Abadía*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, p. 213-240.

- IÑURRITEGUI, J. M. (2008). *Gobernar la ocasión. Preludio político de la Nueva Planta de 1707*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.
- (2004). «Las virtudes y el jurista: *El emperador político* de Francisco Solanes y el amor a la patria». *Pedralbes*, núm. 24, p. 285-310.
- (2001). «1707: la fidelidad y los derechos». A: FERNÁNDEZ ALBALADEJO, A. [ed.]. *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*. Madrid: Marcial Pons - Casa Velázquez, p. 245-302.
- LALINDE ABADÍA, J. (1998). «Los ordenamientos jurídicos de la Corona de Aragón». A: *Foralismo, derechos históricos y democracia*. Madrid: Fundación BBV, p. 21-47.
- (1980). «El pactismo en los reinos de Aragón y Valencia». A: *El pactismo en la historia de España*. Madrid: Instituto de España, p. 113-139.
- LASALA Y LOCERA (1792). *Catecismo menor de la doctrina christiana*. Cervera: s/n.
- LEÓN SANZ, V. (1993). *Entre Austrias y Borbones. El archiduque Carlos y la monarquía de España*. Madrid: Aguilar.
- LEVELLERS, THE (2010). *Los debates de Putney. En las raíces de la democracia moderna*. Madrid: Capitán Swing Libros.
- LLUCH, E. (2001). «El programa polític de la Catalunya austriacista». A: ALBAREDA, J. [ed.]. *Del patriotisme al catalanisme. Societat i política (segles XVI-XIX)*. Vic: Eumo, p. 129-167.
- (2001). *L'alternativa catalana 1700-1714-1740. Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacista*. Vic: Eumo.
- (1996). *La Catalunya vençuda del segle XVIII. Foscors i clarors de la Il·lustració*. Barcelona: Edicions 62.
- LÓPEZ DE MENDOZA Y PONS, A. (2006). *Memorias para la historia de las guerras civiles de España*. Edició de J. M. Iñurrítegui. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.
- LURBE, P. (2007). «La conception de la république dans *Oceana* de James Harrington». A: ZARKA, Y. C. [ed.]. *Monarchie et république au XVIIe siècle*. París: Presses Universitaires de France, p. 73-102.
- MAGONI, C. (2007). *Fueros e libertà. Il mito della costituzione aragonese nell'Europa moderna*. Roma: Carocci.
- MARAVALL, J. A. (1983-1984). «Las tendencias de reforma política en el siglo XVIII español». A: MARAVALL, J. A. [ed.]. *Estudios de historia del pensamiento español (siglo XVIII)*. Madrid: Ediciones de Cultura Hispánica.

- MILTON, J. (2009). *El título de reyes y magistrados*. Estudi introductor de Q. Skinner. Madrid: Escolar y Mayo.
- MOLLFULLEDA, C. (2007). «*In futuri operis signum*. La piràmide de la Immaculada i el setge de Barcelona de 1706». A: Actes del congrés *L'aposta catalana a la Guerra de Successió (1705-1707)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència - Centre d'Història Contemporània de Catalunya - Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació - Museu d'Història de Catalunya, p. 109-120.
- MONTAGUT, T. DE (2008). «El principi de l'imperi del dret i el control de la seva observança a la Catalunya medieval i moderna». A: FERRERO MICÓ, R.; GUIA MARÍN, L. [ed.]. *Corts i parlaments de la Corona d'Aragó: unes institucions emblemàtiques en una monarquia composta*. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 559-568.
- (2004-2006). «El jurista Domènec Aguirre i la memòria del dret públic català». *Ivs Fugit*, núm. 13-14, p. 231-249.
- OLIVA I RICÓS, B. (2001). *La generació de Feliu de la Penya. Burguesia mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- PALOS, J. L. (1997a). *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*. Vic: Eumo.
- (1997b) «Quin va ser el paper dels juristes catalans en el debat entre absolutisme i constitucionalisme?». *Manuscripts*, núm. 15, p. 53-57.
- PONS ALÓS, V. (2008). «Aportación a la historia familiar de tres juristas valencianos: Cristóbal Crespí de Valldaura, Llorenç Mateu y Sanz y Josep Llop». A: FERRERO MICÓ, R.; GUIA MARÍN, L. [ed.]. *Corts i parlaments de la Corona d'Aragó: unes institucions emblemàtiques en una monarquia composta*. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 19-42.
- QUIRÓS ROSADO, R. (2015). *Constantia e fortitudine. La corte de Carlos III y el gobierno de Italia, 1706-1714*. Tesi doctoral inèdita. Madrid: UAM, Facultad de Filosofía y Letras, Departamento de Historia Moderna.
- RAMÍS BARCELÓ, R. (2016). «La Facultad de Leyes y Cánones de la Universidad de Barcelona a principios del siglo XVIII». *AHDE*, tom LXXXVI, p. 385-408.
- RIBOT GARCÍA, L. (2002). *La Monarquía de España y la guerra de Mesina (1674-1678)*. Madrid: Editorial Actas.

- RUBIÉS, J. P. (1998). «El constitucionalisme català en una perspectiva europea: conceptes i trajectòries, segles xv-xviii». *Pedralbes*, núm. 18-1, p. 453-474.
- RUIZ IBÁÑEZ, J. J. (2003). «Tiempo de guerra, tiempo de cambio. Resistencias, realidades y representaciones en los comienzos de la transición al pleno absolutismo en el reino de Murcia (1642-1669)». A: RIZZO, M. *et al.* Le force del principe. *Recursos, instrumentos y límites de la práctica del poder soberano en los territorios de la Monarquía Hispánica*. Murcia: Universidad de Murcia. 2 vol. Vol. II, p. 633-695.
- SERRA I PUIG, E. (2015). «El sistema constitucional català i el dret de les persones entre 1702 i 1706». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXVI, p. 47-63.
- «La informació diplomàtica sobre el sistema polític català entre 1559 i 1713». A: FERRERO MICÓ, R.; GUIA MARÍN, L. [ed.], (2008a). *Corts i parlaments de la Corona d'Aragó: unes institucions emblemàtiques en una monarquia composta*. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 363-384.
- (coord.) (2008b). *La Junta General de Braços de 1713. L'ambaixada Dalmaes i altra documentació (1713-1714)*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, «Textos Jurídics Catalans, Lleis i Costums», II/11.
- (2005). «La vida parlamentària a la Corona d'Aragó: segles xvi i xvii: una aproximació comparativa». A: SOBREQÜÉS, J. [ed.]. *Actes del 53è Congrés de la Comissió per a l'Estudi de la Història de les Institucions Representatives i Parlamentàries*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Museu d'Història de Catalunya, p. 501-536.
- (2001). «El pas de rosca en el camí de l'austriacisme». A: ALBAREDA, J. [ed.]. *Del patriotisme al catalanisme. Societat i política (segles XVI-XIX)*. Vic: Eumo, p. 71-103.
- (2003). *Les Corts catalanes, una bona font d'informació històrica*. Discurs de recepció com a membre numerària de la Secció Històrico-Arqueològica, llegit el dia 27 de novembre de 2003. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- [ed.] (1995). *Escrits polítics del segle XVII. Tom II. Secrets Públics, de Gaspar Sala, i altres textos*. Vic: Eumo.
- (1991). «Entre la ruptura i la continuïtat. Algunes consideracions a propòsit de la capacitat institucional de Catalunya durant la Guerra dels Se-

- gadors». A: *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, p. 160-167.
- SIMON I TARRÉS, A. (2005). *Construccions polítiques i identitats nacionals. Catalunya i els orígens de l'Estat modern espanyol*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SOLANES, F. (1700-1706). *El emperador político y política de emperadores. Vida del emperador Ulpio Trajano, sacada del panegyrico de Plinio Menor, y otros autores. Ilustrada con varias máximas políticas y morales*. 3 vol. Barcelona: Josep Llopis.
- SPINOZA, B. (2004). *Tratado político*. Edició d'A. Domínguez. Madrid: Alianza Editorial.
- TORRAS I RIBÉ, J. M. (2007). *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona 1697-1714*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- TORRES, X. [ed.] (1995). *Escrits polítics del segle XVII. Tom I. Noticia Universal de Cataluña, de Francesc Martí Viladamor*. Vic: Eumo.
- TRUYOL Y SERRA, A. (1995). *Historia de la Filosofía del Derecho y del Estado. Del Renacimiento a Kant*. Madrid: Alianza Editorial.
- VIEJO YHARRASSARRY, J. (1996). «Domingo de Aguirre: la defensa de una constitución de libertades». 2 vol. Vol. II, p. 1343-1348. A: *El mundo hispánico en el Siglo de las Luces*. Madrid: Editorial Complutense.
- VOLTES BOU, P. (1963). *Barcelona durante el gobierno del archiduque Carlos de Austria*. 2 vol. Barcelona: Institut Municipal d'Història.